

կառան 114 բուէի, զոր ստացաւ Պ. Մեհնէսի, որ պաշտօնական երեսփոխանաց ընտրեալ կիցն էր : »

«Արդ նոր նախագահ Պ. Գեղեցիորդի այն անձն է, որ, բանի մի օր առաջ, առաջարկեալ խորհրդարանին խառնել Յունաստանէն Պ. կոմս դը Սպաննէկ, նորահաս արքայի մօտերիմ խորհրդականն : Ստուգ է որ ժողովն մեծ առաւելութեամբ քուէից մերժեց այն առաջարկութիւնն, բայց Պ. Գեղեցիորդիի նախագահ ընտրուին խորհրդարանի ոգւոյ կատարեալագէտ փոխութիւն կհաստատէ . և բնական է որ պաշտօնէից հրաժարականին սրտածաւ եղած ըլլայ : »

Ապաքէն Յունաստան Ապրիլի 26էն ի վեր նոր արքունիք ունի, որոյ նախագահն, կհաստատէ հեռագիրն, թէ բարեխառն եւ հաստատամիտ ոմն է : Ասոր կհաւատար : Ամեն նոր պաշտօնեայ կատարեալ մէկն է այն երկրի հեռագրի գրասենեկին մէջ, ուր կտիրէ : Եւրոպայի եւ Յունաստանի հասարակաց կարծիքն ծանծրայաւ պաշտօնէից անդադար փոփոխութեանն : Յունաստան այնչափ քիչ ժողովուրդ ունի և իր պաշտօնականներն այնպէս յաճախ կիտին, որ քիչ ատենէն յետոյ, իր բոլոր ձեռնհաս բանկիչներն մի մի պաշտօն վարածպիտի ըլլան արքունեաց մէջ, ինչպէս երբեմն Հայ եպիսկոպոսներն Պօլսի պատրիարքական տէրութիւն վերայ ելէն իրենցին : Եւր Յունաստան այլ ևս մարդ չմնայ, որ անձամբ անձին չիտրծէ թէ ժրքան դժուարին է իր նախններն վարել, ան ատեն Յոյներն, որք չատ խելք ունին . այլ ոչ այնչափ կենցաղադիտութիւն, ներդաւիտ ըլլան պիտի թագաւորներուն, որք երկինքէն կթափին անոնց վերայ, եւ ան ատեն Աթենքի մէջ թագ կըլին յատկապէս դրախտ կըլլայ . կըսէ Գեթա լրագիրն :

- Ահա Յունաց նոր պաշտօնէից անուններն .
Պ. Պ. Բայրի՝ Նախագահ և զանազու պաշտօնեայ	
« Անդերինո՝ ներքին գործոց »	»
« Փախաղափիրօսուլա՝ իրաւանց և կրօնից »	»
« Զիմբակակի՝ պատերազմի »	»
« Կանարիա՝ ծովագետութեան »	»
« Կալիզա՝ արտաքին գործոց »	»

—9 թուով ծանուցինք թէ Վաչինդատնի խորհրդարանն յայտնեալ իր տհաճութիւնն Մեքսիկայի Հասարակապետութիւնն կայսերութեան փոխելուն համար : Այժմ՝ Փարիսի Մօնիտօրն կծանուցանէ թէ Նախագահ Պ. Լինկոլն Յրանապի կառավարութեանն իմացուցեալ թէ եթէ Յերակոյտն անգամ խորհրդարանի որոշմանն հաւնէր՝ ինքն բնաւ չտիրի վաւերացնէր այն առաջարկութիւնն :

—Ավստրիոյ նաւատորմն (9 կտոր) վերջապէս Հիւսիսի ծովին մէջ երեցաւ : Անգլիոյ արքունիքն, այս լսելով, իր Պօթլանդի նաւատորմին հրաման ըրաւ Գոն երթալ . եւ ծովագետին գաղտնի հրահանգ արուեցաւ : Արշալոյս և Սեւ արիւ Ֆրեդաոններն արդէն Գերմանիոյ նաւերուն մօտ են : Ավստրիոյ և Պրուսիոյ միացեալ նաւատորմն ամայս Ծին Գաներու նաւատորմին հետ Հէլիգոլանդի մօտերն ձեծկուեցան . և 170 մարդ մեռաւ և վիրաւոր կարտօմ . Դաւաղներէրդ նաւն ալ կրակ անձեղով և իր կայմերն (գիրէկ) կորան . լով Անգլիոյ ջուրերն բաշտեցան . իսկ Գաներու նաւերն դէպ ի Հիւսիս նաւեցին յաղթութիւն աւետելով :

—Զինտագարն մէկ ամսուան համար ընդունաւ .

յաւ : Գերմանացիք պիտի մնան Յուզլանդի և Շեզլիլի մէջ . Գաներն ալ անոնց նաւահան զիտներու պաշարումն պիտի վերցնեն . այլ ոչ մինչև ցայժմ՝ բռնած նաւերն ետ դարձունեն և ոչ Ալեքսէն ելլեն :

—Թերեւ կօտենայ այն ժամն, որ Պրուսիա և Ավստրիա փրկարար մէկգաս առնեն : Խոռովեալ գլուխներուն, որքան և խնաստուն ըլլան, անհնարին է խոհեմութեան խրատ հասկցնել . անոնք վերջապէս, իրենց ծախքով կտոլորին ինչ որ այլք ձրի կամէին անոնց ուսուցանել : Եւրոպայի այլ ազգերն մինչև հիմա քիչ կամ շատ պատերազմ ընելով՝ բախտի կամ անբախտութեան բաժակ խմելին : Պրուսիա միայն անշարժ կենալով 50 տարիի չափ, այժմ խոր քուէն արթննալով՝ աշխարհակալութիւն կերպէ և Մեծին Բրիտանիոյ զիմադրութիւն ընելու երեւոյթներ կցնէ : Առանց քաղաքագէտ ըլլալու, վստահ եմք սակայն, որ բոլոր Գերմանիա մէկ տեղ դալով, չէ կարող Անգլիոյ ցամաքն ոչ մի գլխուոր հանել և ոչ անոր վաճառականութեանն մաղլու չափ վնաս տալ . ընդհակառակն, գիտեմք հաւաստեալ, որ եթէ Մեծն Բրիտանիա 10 կտոր նաւ Ազրիտեանն խորն կամ Տրիեստի առջև խրէ, նոյնչափ ալ իւր և Վէզեր գետերու բերանն, ոչ միայն կարող է բոլոր Գերմանիոյ եղբրն աւրել և ամալի ընել, այլ և անոր նաւակարութեանն և վաճառականութեանն մահաբեր հարուած տալ : Ան ատեն ամենեկին տարակոյտ չկայ, որ Պրուսիոյ Վէհափառ Զրեդերիկ Գոպիէլմն Անգլիոյ ընկուզներու (ուսմբ) կեղեկին մէջ մէկ ստակալի դաս առնու :

—Տունիսէն եկած վերջին լուրերն խաղաղութեան կատարեալ յոյս դեռ չեն տար : Բէյն գլխահարին 72 զուգուէն 36 ի իջեցուց և սահմանադրութիւնն ընշեց . այլ ապստամբներն կրաւ հանձնեն նաւ երկու պաշտօնէից արտօն :

—Յրանապի զօրքն ալ զօրապար Մարտինոյի հրամանին տակ, դէպ ի Օրանի հարաւային կողմն յառաջ բաղելով՝ Ապրիլի 26ին Այն-Լեգոյայի ձորին մէջ ամրցած 5,000 Սրբայ գունդի վերայ յարձակեցան, որոյ մէկ մասն ջարդեցին, մէկ մասն ոտնակոխ ըրին և մնացեալն փախցունելով՝ դնալին և Գերիլլաքաղքին մէջ եղած պահակին հետ միացան :

ԱՆԳԼԻԱ

Լորդ Փալմերստոնի բացակայութեան ատեն կաթուածի պատճառաւ, սըր Գեորգ Գրէյ Պ. Գիզրայելի հարցմանն պատասխանելով յայտնեց երէկ Հասարակաց Խորհրդարանին մէջ «Թէ 25 ի նիստի խորհրդակցութիւնն ետ ձգուեցաւ առանց մէկ օր սրտելու նորէն համախմբելու համար . Այս յայտարարութիւնն կհաստատէ ինչ որ ըսեալի ձեղ 28ին : Սըր Գեորգ Գրէյ յաւելցուց թէ խորհրդակցութիւնն նորէն և ոչ անադան պիտի հաւարուի : Նոր խորհրդակցութիւններն դահայուցիչ վախճան ունենա՞ն պիտի : —Չեմ համար ձախիր հուսալ : Եթէ Յրանա և Անգլիա յօդուտ Գանմարդի խօսէին հաստատապէս՝ կտորածի տեսարաններն, որք Շեզլիլի սուգի մէջ խրեցին, այլ ևս չպիտի նորոգուէին . և դաշնակիցներն չպիտի պահանջէին, իրեն պայման զինադադարի, որ Գանմարդն Բալթիկ ծովու Գերմանացոյ

նաւահանդիտներու պաշարումներն վերցնէ, որ ներքէ պիտի Գերմանացոյ սանձարձակապէս ծաւալիլ դըստութեանց մէջ : »

« Սակայն Յրանա և Անգլիա չխօսեցան ոչ առաջ, ոչ խորհրդակցութեան ատեն և ոչ յետոյ . եւ զինադադարի միակ պատեհութիւն մնացեր է որ Գաներու Յուզլանդ պարպելու համարն հաստատուի : Մինչ այս մինչ այն, երեւի թէ, Ավստրիոյ նաւատորմն կպտորաստուի Գանմարդին մեծ հարուած տալ, որ արդէն աղեկէզ վիշտեր կրերէ : Ավստրիացոյ Դաւաղներէրդ եւ Ռադեցկի Ֆրեդաոններն, և Սեմուել թնդանթաւ կիրն նեղուցին մէջ են հիմա . Կայսր եռայարկն՝ 90 թնդանթ, Յրեկերիկ Ֆրեդաոն և Երիսարէր կորվետն 28ին Լիւրոնէն դէպ ի Հիւսիս չուեցին : Այս նաւերս Աղլեր կորվետի և Բիւկ և Բաաիիակ թնդանթակիրներու վերայ յաւելցնելով, զորս Պրուսիա այժմ Տըքսելի վերայ ունի,—բաց ի Պրուսիական նաւատորմէն, զոր Գանմարդ պաշարերէ, դաշնակիցներու նաւային կարողութիւնն Գանմարդինն ատելի ուժեղ կընեն, մանաւանդ, եթէ ստուգ ըլլայ, թէ Ավստրիոյ և Պրուսիոյ նաւերն դժեալ հրանթներով զինեալեն, որք Գաներու թնդանթներէն ատելի զօրեղ են : Պաշարումն չուտով կըլքուի այսպէս բռնի : »

« Ստուգ է որ մեր կառավարութիւնն Վիեննայէն բացատրութիւն խնդրեց այս չարժանաց մասին, զոր ձեղ ծանուցի . և թէ պաշտօնէի բարեկամներն կանդէն թէ եթէ Ավստրիոյ պոտտախանն բաւարար չըլլայ՝ մեր նաւատորմն երթայ պիտի հսկել Բալթիկին մէջ : Սակայն չէ արժան մօռնալ որ, երեք ամիս առաջ, Պրուսիոյ ժառանգ իշխանն ապահովութիւն տարաւ Բերլին թէ Անգլիա չուղղէ պիտի երբէր մէկ թնդանթ Գերմանիոյ դէմ . և թէ արքայական առաքելութեան արդիւնքն յոյժ յայտնի եղաւ կտորածի տեսարաններուն մէջ, որով հանդիսացաւ Շեզլիլի Գերմանացոյ զօրաց յառաջելու բայցերն Յուզլանդի մէջ : Արեւն թէ մեր երկրէն ստացած խաղաղափրական ապահովութեանց վստահութիւնն սիրտ կտայ Պրուսիոյ այլ ևս յառաջ երթալու . և զի տեղու արժանի է, որ Յրանապի պետութիւնն ալ ամեն կերպիւ կցանկաց նոյնպէս խաղաղութիւն պահէ : Այս խաղաղութիւնն տե՞՞ պիտի.—չեմ հաւատար : »

« Պրուսիա անհերեւ աշխարհակալութիւն կերպէ : Գերմանիոյ քաղաքականութիւնն Գրուսթիւններն Գանմարդէն դատել կտորէի : Այսօրին նաւ Յուզլանդ և Գաներու այլ գաւառներն ալ միացնել (Գերմանիոյ հետ) : Կծանուցանեն թէ եկող ամիս Ռուսիոյ և Ավստրիոյ կայսրերն Կիւլինդէն պիտի տեսնուին . և Ռուսաց Հոլտէյնի վերայ ունեցած իրաւունքն գաղափարներուս տուել կենեկացանայ : Ի՞նչ հառուցումն ընելուն Ռուսաց : »

« Սակայն Յրանա, այս մեծնալներս տեսնելով, պահէ՞ պիտի իր խաղաղատէր կեցուածքն.—ներելի է տարակուսիլ : Այժմ՝ այս քաղաքականութիւնն կըլայէ Յրանապին, ամիկա կուժուցնէ դնա . և ժամն կօտենայ յայտնապէս, յորում Յրանապի կայսրն յառնէ պիտի ի պաշտպանութիւն հարստա հարեալ աղջաց : Եթէ անհիւս Ռէնի վերայ քաղէ՝ Պրուսիա, Գանմարդի հետ այսպէս վարուելով, զմեզ անկարող կընէ բոլորեւ այն արշաւանաց դէմ : Ես մեր ամենխմտու կենցաղագէտ մարդոց վախերն միայն կցուցնեմ, եւ, յուսովի է, որ

անոնք չկատարուին : Այսու ամենայնիւ կարելի է, սխեռաւ այն վայրկենէն, եթէ գիտցուի թէ Սնդկա թուր չպիտի բաշէ, խորհրդակցու թիւնն գրեթէ աւելի կորստական կըլլայ քան թէ չաճաւոր : »

Պիտի շարունակուի

ՊՂՊՃԱԿԻ ՊԱՅԹՈՒՄՆ

Մէծնուայի 544, 545 և 546 թիւերն ստացանք, որոց մէջ, իբրեւ ի սլատաթիւանի Ներկադուռի 3 թիւին, ողորմելի եւ գարշաճող մէկ վստած կարգացինք, ստացն ըսելով, ամենամեծ եւ անհուն կարեկցութեամբ կարգացինք. թերեւ մեր բոլոր կենաց մէջ ա՛յսչափ և ա՛յսպէս չէինք խնդայեր. վստածի գիտելինք թէ փաշայ խնդային գազալ լուսաւորեալ բանի մի եւրոպական փողոցներ չափերէ, գիտելինք թէ փոփաղանդայի կամ այլ գալորցներու մէջ բանի մի տարի վստածեք և կկարծէինք թէ բանի մի գիտութեանց սկզբունք կամ գէթ իր մայրենի լեզուի տարբերն, զոնէ վեր ի վերոյ, ուսերէ : Յիշեալ թիւերն կարգաւորվ մեր գմեղ խնդանդի կամ խիլիկխանէի մէջ կերակարայէինք, իբրզի այսպիսի փառայց, յաւ դազն, տաւրի, յիւր, ակիկոր, հրէ, անարծաւ, խժրժնար, քերանաւառ, աղաւաղ, տղիտակաւ (նոտրով գրուածներն, ամենն ալ, Մէծնուայի բառերն են) ատենաբանութիւն մրելու համար կամ խենթ ըլլալու է կամ յիշեալ խիլիկխանէին սան :

Հին մէկ առած ըսերէր թէ նաւահանգիստն հայհոյութեան ձեւարան է. եւ մեր, գիտելով որ փաշայ խմբագիրն երկար առեն նաւահանգստի մէջ ծառայեր է, կյուսայինք որ գէթ, հայհոյութեան դօրոտի դիպում առած ըլլար, բայց զնա անկէ այսպէս համբալ հանողի ծուխն մարի, որ Հայոց գրականութիւնն հայհոյութեան մէկ Գե մտթենէն ունենալէն զրկեց :

Երեք թիւ Մէծնու կարգաւ առանց գրական, բարոյական կամ գիտնական եւ ոչ մէկ ճշմարտութիւն լսելու, երեք քառորդ ծախել եւ սոսկալի ճարձատմամբ սառոյց կլլել առանց ստատորս յագեցնելու, 6-8 էջ միով լեցնել, եւ առանց մեր հարցմանն գէթ մաղիւ չափ սլատաթիւանելու, ծաղրաշարժ սպառնալեօք, օղաւառաւ որոտ մամբ, յիսուսեան բացագանչութեամբ, խոսալ կան խեղկատակութեամբ, թուրմարածիական ճոխաբանութեամբ, մեր և իր ընթերցողաց լեւելքն մըրկել, կրնան, այո՛, մէծնուայեան ըլլալ, փաշայական ըլլալ, Վարդանեան ըլլալ, այլ ոչ մարդավայել, այլ ոչ բարոյական, այլ ոչ կրթական :

Ըսաւ երբեմն Պ. Սէն Մարի Ժիրարդէն. թէ « ինչ և ինչ խնդիր բարեւր լուծելու համար, հարկ է, նախ զայն պարզել : » Մեր ալ նոյն սկզբանց հետեւելով, Ներկադուռի և Մէծնուայի խնդիրն կամիք պարզել եւ բարեմիտ ընթերցողաց առջև դնելով՝ անոնց անաչառ վճռոյն յանձնել : Գիտե՞ ամենայն որ, որ անցեալ տարի, մինչդեռ եւրոպական և ազգային թերթերն Ներկադուռի ծնունդն ազնուարար կաւեռէին, Պ. Մէծնուան, յայտ է

թէ, ինչ ողիւ շարժեալ, զանկա ուղտերի անշնորհ խեղկատակութեամբ հենդեց : Ողորմելին, անշուշտ սխալեցաւ. նա կարծեց թէ մագալա մէկ զնդակ արձակելով, յարզի մէկ կայծ փայլեցնելով, նաւահանգստեան ճոխաբանութեամբ հենդեութեան մէկ հիւսն հասելով և մեծ մէկ տարափ տեղողով՝ մեր երեւակայութիւնն պիտի սղորդէր. եւ իր ազգեցութիւնն զգալ տար, սակայն սխալեցաւ ողորմելին եւ յոյ՛ սխալեցաւ. Մեր, որ յերկինս Ստոպա կճանաչեմք եւ յերկրի՛ միայն օրէնք և մարդկային իրաւունք, մեր, որ մարդկային արժանապատուութենէ զատ այլ պատիւ և քարիք չենք ճանաչեր, մեր, որ հաւատարմ գիտեմք թէ զիսկն ժաւհատութիւն կրուի, թէ ազգիւսն դարձանք կարտաղբէ և թէ գուհի ցեխի բնութիւնն է զլեւտ արտաւել, յայտնի է թէ, ժրպիսի տրամադրութեամբ կընդունինք եւ պիտի ընդունինք այժմ և յաւիտեան Մէծնուայի, Չամուռնի և և անոնց սե ջողիլի կեկոյցներն : Մէծնուան կարծեց թէ թուրմարածիական ճարտասանութեան մէկ հեղեղ մեր դէմ հոսեցնելով գմեղ սասանեցնէ պիտի. սակայն դարձեալ սխալեցաւ. բունգի մեր հիմն անշարժ Վիլիս վերոյ հաւատաւեալ է. այսպիսի մըրիկ, ասկէ աւելի կատաղի հողմեր չառ անդամ մեր դէմ յուզեցան, և թերեւ չառ ալ յուզին պիտի այսուհետեւ, այլ մինչև ցայժմ ոչ իւր ստանանցին, և ոչ ալ ստանանէն պիտի : Մէծնուան եթէ չզիտէ՛ թո՛ղ գիտնայ. կըսեմ զայս յանդիման Ստոպոյ և Հրեւտակայ, յանդիման այժմեան և հանդերձեալ Հայոց, յանդիման կենդանեաց եւ մեռելոց թէ անոր և իր ջողիլի թշնամանն, չարախօսութիւնն, ամբաստանութիւններն մեծ եւ ամենամեծ պատիւ կրերեն մեղ. մեր անոնցմէ մի և նոյն բանն կլմդերմք, ինչ որ մէկ մատենագիր Սրբազան Պապէն խնդրեց ըսելով. « Հայր Սուրբ՝ բանաղբէ գիրքս որ աղէկ ծախուի » . կլմդերմք անոնցմէ, որ տարտարոս նաւելով, դժոխք տալիս լրաց ընելով, ներկարարներու խանութ յաճախելով, մրագործներու աշակերտելով, աճխարարներու հարցնելով, ինչ մուր, ինչ ներկ, որ կարելի է, գմեղ ուղածնուն պէս նկարելու համար, թո՛ղ պատրաստեն եւ անմիջապէս սկսեն. վստողի մեր անոնց թշնամանացն այնչափ ծարաւի եմք, որչափ անոնց ընտանութենէն եւ գովաբանութենէն դարձող, զի գիտեմք թէ « որ մերձեցի ի ձու՛թ՝ պղծեցի » գրեալ է : Սնոնց չարախօսութիւնն, արդարեւ, մեղ պարծանք է, ինչպէս և անոնց բարեկամութիւնն՝ թշնամանք եւ թքանք. բանգի մեր եւ անոնց խորհուրդներն, մեր եւ անոնց սկզբունքն, մեր եւ անոնց ճամբաներն ամբաւ հեռաւորութեամբ իրարմէ տարբեր են, և այնպէս ալ մնան պիտի այժմ եւ ապա :

Մէծնուայի երեք թիւերու մէջ փնտռեցինք, եւ ի զուր փնտռեցինք ոգի ուղղութեան, սէր ճշմարտութեան, տրամաբանութիւն մարդկային, հմտութիւն գրական, հետք գիտութեան և նշխարք համեստութեան : Ստութիւն, ստութիւն եւ դարձեալ ստութիւն. ահա անոնց ոգին եւ մարմինն, երեսն և աստաւն, ներքինն եւ արտաքինն, եւ որպէսզի ըսածնիս զրպարտութիւն չհամարուի. ահա եւ ապացոյցք :

Մէծնուան, թիւ 518, իր բնական փրաբանութեամբ գրերէր թէ « մեր գրիչն (Պարիս եղած ատենս) կճանաչէ եւ թէ կլիտնայ որ Սնդկոյ լիլիկ գրիչն թուղթ չպատուէ » եւ այլն : Երկրա-

գունդի 3 թիւն հարցուց իրեն դրեղով թէ « կիրաւ չիրեմք գիւնքն, ինչ որ նոյն գրի արդեանց մէջ քանակաւ կամ քաղաքական, գիտարեան և գրականութեան հակառակ փրկակ գտերէ, թո՛ղ կրնէ, դատէ և հրատարակէ. մեր ալ մեր, ապացուցեալ փրկակն անկեղծապէս՝ յետս կոչելու պատրաստ եմք և շնորհակալու գմեղ կխառնակինք : » Արդ եթէ Պարոն փաշայի առջի գրածն բարեմիտ գրացիւմը և ոչ թէ զնվզկութեամբ էր, եթէ անոր նպատակն մեր լրագրի բարին էր՝ անոր առաջին և վերջին, անոր միակ և ծայրադոյն պարտաւորութիւնն ըլլալու էր, (ըստ որում՝ վիճոյ բուն նիւթն մեր տգիտութիւնն և իր ամենապատիկ գիտութիւնն էր)՝ մեր գրուածներն քննութեան տակ դնել, կռել և հրատարակել մեր քննականի, քաղաքականի, գիտարեանց և գրականութեան հակառակ փրկակն ներս : Պ. Մէծնուան եթէ այսպէս վարուէր՝ նախ՝ իր անկեղծութիւնն կցցէր, երկրորդ՝ մեղ եւ ազգին շայեկան կըլլար. սակայն ասիկա համեստ և ստոյգ գիտնականի դործ էր. մեր փաշան, որ իր բոլոր կենաց մէջ ոչ մէկի և ոչ մէկուի փորձն երբեք ցցուցերէ, իր գրեալ վիճոյ տապալկէն վատարար կըսանէ, եւ ինչպէս, չառ անդամ՝ Մախիս առջևէն կորագլուխ փախեր էր, այժմ ալ կոռոյ բուն դաշտն լրանելով՝ պատուաւորացոյն կհամարի իր սեպհական և սիրելի զուգարանութեամբ ի ճակատ ելլել, անթի գայլու նման ձիւն ամբոխել, ողուեսու նման փոշի ցնդել յօդն եւ Բուդդայի քրմերուն պէս, ծնծղաց եւ չեփորոյ հնչեցնել որպէսզի իր զոհի մրմունջն խղճուի եւ լսելի չըլլայ. այլ կսխալի ողորմելին, որ մարդ ըլլալէն ամաչելով՝ պարայիէ տը Սիլիկ (կարգաւ քարիէ որ Սիլիկ, որ Մէծնուայի Մեսրոբեան այբբուրեն չգիտնալուն առաջին ապացոյցն է) Բողնան կըլլայ, որով կնամարդութիւն կխոստովանի, ապա, կամաւոր խոստովանութեամբ ինքն զինքն անբանից կարգն կդառնէ, երբեմն գաւառն կարգաւոր զինքն, երբեմն՝ օձ : Ս. յո նմանութիւնս, եթէ պատահամք չէ, խիստ հաւատարիմ յարայոյց է մեր ոսոխի բուն բնութեանն, որ, իբրեւ կամէջօն, մերթ կիզանայ. մերթ կգառնաւայ, մերթ կօճանայ : Եթէ փաշայ խմբագիրն աւելի կսիրէ Բողնայ ըլլալ բան թէ Պարոն Վարդան, մեղ հարկ է այնուհետեւ կրկէսն ձգել և սլատուով անկէ ելլել, ըստ որում՝ կնամարդի գէմ կուտեն ամօթ կրերէ մեր մարդկութեանն, եթէ նոյն խմբագիրն գառն (ինչ գառն) է և գգուանայ կարօտ՝ հարկ կըլլար զանկա Մուշի արօտներն խրկել (ուր իրեն պէս այլ մի Վարդան եւ կայ) . վստողի գառներն խոտով կզգուին. եթէ նոյն խմբագիրն օձ է, հարկ էր անոր գիտնալ, որ Եւրոպայի օձերու, թէեւ բարբ և իժ ըլլան, արժէքն 50 սանտիմ միայն է (2½ գուռուշ) :

545 թիւի սկիզբն Պ. խմբագիրն ծանրագոգօթ կերպիւ բարոյական և բարաբական մէկ յառաջաբան կըսի, որոյ առջի տողերուն մէջ բաւական համբալօրէն կկախուի. Պ. Վարդանն, որ երբեմն իր քարձք դիպքն ազգային լրագրոյ ծանուցանելով՝ անոնց ակնածութիւն կպատուիրէր, եւ որ Մեղուի չուանին վերոյ քանի մի առեն օրօրուելէն սոճնալով՝ իր գոռուգութեան մէկ քառորդէն ակամայ հրաժարեցաւ, այսօր կատուի նման, աղէկ մուկ որսալու համար, փիլոն կհաղնի եւ մեղ խոնարհութիւն, համեստութիւն եւ անշուքութիւն կըբարդէ. այս խկ է, այո՛, կեղծաւորութեան հարկն, զոր միշտ մոլութիւնն վճարեք աւարինու-

Թեան : Եթէ Պ. Վարդանի տեղ Պ. Կալօն ըլլար մեր անարգուն՝ գուցէ ուշադրութիւն անգամ չընէինք , այլ ըստ որում մեր անարգուն անձնաւորը , իմաստակ եւ փրօտ փաշայ ոմն է , այնպիսի փաշայ , որ ի ծնէ ոչ մէկու պատուին խնայերէ , ոչ ալ մարդկօրէն տրամաբաներ . մեզ նուիրական պարտք կհամարուիմք հրապարակաւ իրեն յայտնել թէ մեր , որ առաքինութիւնն եւ հայրենասիրութիւնն կսիրեմք . Գուազ փաշայի , Սալի փաշայի , Դէրվիշ փաշայի պէս առաքինի մարդիկ կարտուեմք . այլ Պ. Վարդանի պէս փրօտ ուսող փաշաներ եւ մարեշալիներ եւ ոչ մէկ ծառայարժէք ունին մեր աչքին : Ապամէկէն իմէկ բորբոքեալ եւ կոյր կիրքն անոր բանաւորութեան յաղթելով՝ մէկ փաշայի եղած անարգանքն Օսմանեան Պետութեան կընթերցէր գրեւոր թէ «այս թշնամանը մեզի չի հասնիր . այլ ուղղակի կերթայ կհասնի դէպ ի այն տէրութիւնը , որուն հովանաւորութեան տակը ազգի ամենամեծ մասը ամբողջեալ է» : Ամեն բանի իր անգահականաւ նունտալն , ամեն բան իր բուն անուամբ կոչեն , արդարեւ , մերաններէն պակասութիւններէն մէկն է : Հետեւաբար կատարուիմք այս յօդուածս ծայրէ ի ծաւր անտանակալ րանդալ համարել . իբրդի Օսմանեան Պետութիւնն Պ. Վարդանին փաշայական տիտղոս տալով՝ անոր արտօնութիւն չտուաւ , մի եւ նոյն տունն , խմբագիր ըլլալ , եւ առանց ալ եւ հետեւ նայելու , եւ միայն գրագէտ , գիտուն եւ ամենահմուտ փրանալու գիտմամբ , կատարաբար ամեն գրագէտ եւ գիտուն խածատել : Օսմանեան Կայսերութիւնն իր անարժան եւ տմարդի փաշայից երէք պաշտպանութիւն չէ ըրեր : Օսմանեան Կայսերութիւնն իր իրաւասիրութիւնն չյայտարարեալ համար , շատ անհաւատարիմ՝ փաշայ եւ սենեկապետ այսօր Ռօզոս , Կիւրոս , Սիմեոն եւ այլոք աքսորեց . եւ շատ ալ իրաւունք եւ արտօնականութիւն ունի աքսորել եւ պատժել այն ամեն ազգերախոտ եւ անհաւատարիմ փաշաներն , որք Օսմանեան Կայսերութեան բարիքն եւ շնորհն վայելելով՝ ուղղակի եւ անուղղակի , յայտնի եւ ծածուկ կղրկեն եւ կզոգեն նոյն Պետութեան հաւատարիմ հայ տալ Հայերն Հոռմախան ըլլալ քրտնակի գուրքն պաշտպանութիւն գտնեն նոյն տէրութեան (ըստ նոյաւ աստութեան) հարստահարութեանց դէմ : Թող Օսմանեան Արքունիքն մէկ անաչառ եւ անկաշառ քննիչ խրկէ ուր որ այս ժանտախտ տարածուեր է . եւ եթէ մեր ըսածն ամենայն մասամբ ճշատատուի , մեք պատրաստ եմք ամեն օրինաւոր տուգանք եւ պատիժ յանձն առնուլ . ապա թէ ոչ՝ թող լռէ Մէճմուան . առ այժմ՝ այսչափ բաւ է : Քարծեալ , եթէ մեր մէկ փաշայ անարգելով (կարգաւ մէկ փաշայ խմբագրի լրբենի հենդետութեանն եւ կատակին պատասխանելով) օսմանեան տէրախոտ , ամեն պատասխանաւոր , բոլոր ազգն եւ բոլոր ընկերային անարգած կըլլամք (ի՞նչ երեւանդական տրամաբանութիւն . եթէ գորտերն խօսել գիտնային՝ ասկէ լաւ պիտի հաւարարանէին) . հապա Պ . Մէճմուան Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մէջ 30 տարիէ ի վեր սրբազան պաշտօն վարող մէկ վարդապետ եւ երեք Կաթողիկոս , Սուրբ Սինօդ , Կոնստանտնուպոլս , Եւրոպայի ձեմարաններէ եւ վերջապէս , իր ժողովրդէն եւ իր կայսրէն եօթանասուն վրայականներով բարեբարոյ , աշխատասէր , կրօնասէր եւ չափեղան վրայեալ եկեղեցւոյն կատարողն խածատելով՝ Հայոց Եկեղեցւոյն եւ Ազգնապատուած կըլլայ : Կայ մարդկային արամարանութեան հետք

մեր փաշայ խմբագրի ուղեղին մէջ , եթէ ոչ՝ կոյր եւ բուն կրից ամբողջութեամբ միայն :

Մէճմուան այսպէս աղճատարանէն յետոյ , ստանալեաց հոսանք կիւղեցնէ մեր դէմ . եւ զի քաջ գիտէ որ մեր պաշտօնն եւ ձեռնարկն չեն ներք մեզ առ այժմ մեր տեղէն չարժիլ . ուստի մահ կապառնայ մեզ եթէ Պոլս երթամք : Պ. փաշայի լէյլիք թուրի Թարապալայի երեւնալու դարձելու , գիտէինք նաեւ որ այսպիսի փրօտոյց պարծենկոտութիւնը իւր ջերմոյքի վայրենեաց մէջ ապրեցութիւն կընեն . այլ ոչ Օսմանեան Տէրութեան մէջ , ուր տոնեան եւ օրէնք կան , եւ յանցաւորաց՝ սահմանեալ պատիժք : Արդ եթէ Պ. Մէճմուան պատիւ բառի կեղծն միայն չէ կրծեր անճաշակ ըլլալով բնականաւոր մէջի նուշի անուշութեանն , ի՞նչպէս կյանդդին այլոց պատուին դաչել . եթէ Մէճմուան պատուաւոր մէկն է եւ իր տէրութեան օրինաց հպատակ՝ ի՞նչպէս կըրանայ Օտար Տէրութեան հպատակի մահ կամ այլ չարիք ստանալ՝ եթէ անկալ Օսմանեան երկիրն ոտը կոխէ : Եթէ ինքն իր Տէրութեան կամ Անդլոյ օրինաց եւ արդարութեան վերայ վստահութիւն ունի ինչո՞ւ Երկրագունդի դէմ օրինաւոր դատ չբանար եւ հատուցումն չխնդրեր , իբրդի մեք պատրաստ եմք դրածնիս տող առ տող եւ բառ առ բառ հաստատել եւ իր գրածներն ալ ծայրէ ի ծայր հերքել ոչ Չամուռնիքի եւ Չամուռնեայց գրախօսութեամբ . այլ վերոյիշեալ 70 վկայականներով , որք մինչեւ այս կէտս մեր պատուաւոր , բարեբարոյ եւ իմ եկեղեցւոյ եւ ազգի շայեկան եւ հաւատարիմ ըլլան բաւականն աւելի կապալուցանեն . սակայն Պ. Մէճմուան , երեւի թէ , աւելի պատուաւոր կսեպէ , ըստ օրինի գիշերաշրջիկ չարագործաց վրէժ առնուլ քան թէ աղնուաբար ինքն գինքն հեղինակ վիճոյ ճանաչելով՝ թողութիւն խնդրել . եւ այսպէս չընելուն ալ պատճառ կերէ թէ իր անունն Վարդան է , լաւ եւ , թէ ինքն Վարդան Մամիկոնեանի անուանակից է : Օչ կոկորդիլոսական ցնորքիս : Եթէ ամեն Վարդան անուն Հայ Վարդան Մամիկոնեան ըլլար՝ Վարդաններն Հայոց ազգն Պոսիազանդային ծախելու գործիք չէին ըլլար վատարար : Ողորմելի Մէճմուան Եղիշի մէկ երեան միայն կարգացրէ . թող կարդա , աղաչեմ Չամբեան Հայոց պատմութեան , Ս. Հատ . եր . 444 եւ 445 . ուր տեսնէ պիտի որ մեր ազգն մէկ Վարդան Մամիկոնեանի դէմ քանի մի հատ ալ քառ , մատնիչ եւ ուրացող Վարդաններ ունեցերէ դժբախտարար :

Թողմք առ այժմ այս խեղադար կատակա եւ ձեռնարկեմք ուրիշ մէկ տառութիւն հերքելու : Պ. Մէճմուան կզոչէ թէ . մեք իր կրօնական զրացմանց վերայ յարձակեր եմք , թէ Հոռմայ եկեղեցւոյն նախատեսներն եւ այլն : Այսպէս էր եւ մոյլեգնեալ Հրէից գոչումն ընդդէմ Քրիստոսի եւ Առաքելոց «հայոցեաց» . այսպէս էր եւ հին Թուրքոյ Քրիստոնէից դէմ ըրած արարական «դիւխաւսեօյլի» : Մեր կապառնականութիւն առաջինն սուտ է , եւ երկրորդն՝ ոտադոյն : Մեր Պ. Մէճմուայի կրօնապիտարիսներն իշխելով՝ մեր ըսած եւ կարդացած , թէ եւ ցաւաղին եւ ամօթալի . այլ մէկ հասարակածանօթ ճշմարտութիւն պատմեմք : Եթէ եղելութիւնն անհիմն է . եթէ Պ. Մէճմուան կրնայ անոր սուտ ըլլալն ապացուցանել , մեք պատրաստ եմք մեր գրածն յետս կոչել եւ ըստ պատշաճի թողութիւն խնդրել : Մտաւոյն է եւ

երկրորդն : Եթէ Երկրագունդն մինչեւ այժմ՝ երբեմն երբեմն Հոռմայ վերայ յօդուածներ հրատարակերէ , անոնց եւ ոչ մէկն իր գրածն չէ : Անոնք ամենն ալ , եւրոպայի կաթողիկոսայ գրչէ երբ եւ եւրոն Հոռմախանայ շարադրութիւն են . անոնց աղբիւրն միշտ ցրուցերնք . անոնք Եկեղեցւոյն Բկթէն , Ժառնալ դը Դիլայէն եւ այլ Հոռմախան թերթերէ թարգմաններնք : Եթէ Պ. Մէճմուան յիշեալ թերթերն կկարդայ , հարկաւ ստար այսպէս ըլլալուն գէթ ակաւայ վկայելուէ . վրայելուէ եւ միանգամայն , որ մեք , առ ի պատու մեր Հոռմախան Հոռմաղեաց , աւելի խոյտաւակ յօդուածներն զանց ըրերեմք : Խտիրն հոս է միայն որ Եւրոպայի կաթողիկոսներն 35 ցեղէ ի վեր , ազատասէր եւ բարեխառն Հոռմախան են . իսկ Պարոն Վարդանն՝ քանի մի տարիէ ի վեր եւ զինից դարձած Հոռմախան է : Հաւանական է , որ ժամանակ անցնելով՝ կամ ամսականն պակսելով՝ Պ. Մէճմուան ալ բարեխառնի : Եթէ ոչ մնամք այն աղետներն :

Քանի որ Չամուռնեայց խմբակն պիտի ջանայ մեր Եկեղեցւոյ մէջ անդրադառնութիւն խօթել , յայտնապէս կըսեմք յանդիման ամենայն աշխարհի , թէ մեք , իբրեւ պաշտօնեայ նոյն Եկեղեցւոյ , մեզ նուիրական եւ սուրբ պարտաւորութիւն կհամարեմք , մի եւ նոյն շաւղին հետեւիլ զօրհանապաղ , եւ կհրաւիրեմք մեր բոլոր քահանայ , վարդապետ եւ եպիսկոպոսներն մի եւ նոյն առաքինութիւնն յանձն առնուլ . վասնզի մեր ազգի զոյուլեան յարատեւութիւնն եւ բարոյական բարոյաւաճանքն մեր Լուսաւորչականութեան մէջ միայն կտեսնեմք : Վասնզի անցնելով պատմութիւնն թէ եւ տխուր . այլ անսուտ ճարտասանութեամբ կըսուրէ թէ ամեն Հայ , որ Յոյն , Լատին , Բողոքական եւ այլ եկեղեցեայ յարեցաւ . կորսուեցաւ , միշտ կորսուեցաւ , որոյ ապացոյցն Անատոլիի , Գանութեան իշխանութեանց , Լէհաստանի , Իտալիոյ եւ Հոլանդայի մէջ արեւու լուսին պէս կտեսնուին : Թող ուրեմն Հոռմախան միտնոյրք դադրին մեր ազգն վրէժ գովելն , թող ամենայն Կերասայցեաց Հասուն մէկ դիակի վերայ այսչափ ամօթալի դայթակզուլիս Մահմետականաց եւ Եւրոպայի տալին . թող վերջապէս , վարուն անոնք մեր Եկեղեցւոյ անդամոց հետ , ինչպէս Օսմանեան Յոյներն կկարգին . ան ատեն , ան ատեն միայն , մեք ալ կխոստանամք եւրոպայի ազատասէր կաթողիկոս գրուածներն չհրատարակել . ապա թէ ոչ՝ քանի որ Երկրագունդն տեւէ , եւ մեք Մանչեստր կամ այլուր կենամք , լուսնի տակ , արեւն վեր եւ ստանդարտ մետներու մէջ անգամ չկայ իշխանութիւն , զօրութիւն , հեղինակութիւն , որ մեր գրչին սահման դնէ եւ մեր շաւղին գմեղ խոտորեցնէ : Այս է անհիմն համոզումն եւ իմ անփոփոխ սրտումն : Շնորհ Աստուած , որ մեր եկեղեցւոյ ամեն կարգաւորներն ալ մի եւ նոյն հաստատ որոշումն ունենային : Որ ունի ականձա լեւոյ՝ լուիցէ : Քարծեալ , ի՞նչ չափ , բազմութեամբ անդամոց եւ հոռմախան ժամանակի եկեղեցւոյ ուղղափառութիւն ապացուցանել , որ 1,000 անգամ մերժուելէն յետոյ , 1,000 անգամ անգամ նորէն Մէճմուան կկրկնէ : Եթէ այս ձեռնարկի մէջ , գէթ , սակաւ մի աղ եւ ողջմտութիւն ըլլային , ո՞չ ապաքէն ինքն կապառնարէր Բուդապեշտին կամ Կոնստանտնուպոլսն դաւանել , որ թուով անդամոց եւ ժամանակի հոռմախան , իր պաշտած կրօնքն գէթ կրկնապատկի աւելի է : 545 Թուի յօդուածի

Մեայորդի պատմական Երկրագործի և շերտու մէջ վայելուչ տեղի չլինելով դռնել, կյանքները Չիլիտո-Վերբայի րոտարածիկերուն և Կապուսի շաղարիկներուն վայելչապէս պատասխանել Մէճ մուտքին, մանաւանդ որ առ վերջինս եւ անոր միակերպ կրթութիւն առած դպրով և մի և նոյն կլիմայի տակ՝ կրնան իրարու լեզու աղել և հասկնալ եւ յիշատակութեան բեմասացութեան ընտիր միջոցներ հանդիսանալ :

Այս միայն հարեանցի կշիշեմք թէ կընդունինք Պ. Մէճմուտայի խոստովանութիւնն Երկրագործին հեղեղներն ունի հաւար . որ բարի նշան է անոր զգաստանալուն . եւ մեր անկեղծարար կծանուցանեմք թէ ասպետ տիրոջն ոչ անապարձութեան ազգաւ Երկրագործի ճակատն դրոշմած է եւ ոչ այլ որ եւ իյնէ փռուաւրութեան դիտմամբ : Չիս տեսնող եւ ճանաչողներն, ամենն ալ, փտաւէնք, որ վիպեան թէ մեր պոկասութեանց ցանկին մէջ տակաւին մտարածութիւն չէ սպրդեր : Անոր միակ նպատակն էր՝ շոշափելի եղանակաւ խոյ տառակել Չամուռնեան խմբակն, որ 14 տարիէ ի վեր անտնութարար կառավարանէ ամեն տեղ թէ մեր առանց մեր տերութեան անցադրի եւ հրա մանի դուրս ելեր ենք մեր հայրենիքէն, որ եթէ ստոյղ ըլլար՝ ոչ իմ Տէրութեան դեպքանատուն, ներսն 5 տարին անգամ մի ինձ անցադրի կտային Փարսիս եւ Պոլիս և ոչ իմ կայսրն զիս ասպետական շքանշանաւ կրատուէր :

Անցնիմք 546 թուին : Բնութիւնն բանականի եւ անբանի կրկին աչք տուերէ որ ամեն առարկայի չորս դին տեսնէ . Պ. Մէճմուտն միայն բացառու թիւն կրնէ եւ միակնի կերելի : Եւ մեր ուղած 500 բաժանորդն (որ 625 լիւրայ կընէ, զբարանելով, նախ 1,000 լիւրայի կշիշէ, ինչպէս իր սովորու թիւնն է) : Եթէ անտեղեակ ոմն պապիսի ասարաղէպ կարծիք ունենար՝ տակաւին մեղմորդներէ ազատ չէր, ո՞ր մնայ Մէճմուտայի խմբակին, որ Ման չեստեր խրկած ամեն թերթին 2 փենի կվճարէ կամ 8 լիլին 8 փենի տարին : Մեր (Պոլսն եւ Լոնդրէն դատ) մեր ամեն մէկ թերթին, տեղ կայ 2 փենի կվճարեմք, տեղ կայ 3 փենի : Ինչպէս, Եղիպտոս եւ սլոնք : Արդ 500 օրին, միջական գնով, այսինքն 82. 8 փ. փոստի տարեկան ծախք հաշուելով՝ պիտի վճարեմք տարին փոստին միայն 216 լիւրայ 13 չիլին . 4 փենի : Մեր ունիմք երկու անգլիացի գործաւոր, որոց ամեն մէկուն, օրն 5 չիլ. կվճարեմք բայ ի աւելորդ ժամերէն, որոց վարձն է 6 փենի . մեզ պէտք է տարին 60 կապ թուրթ, որոց գինն է 17-18 չիլ. մեր կվճարեմք տասանորդ մեր գործակալաց, զին եւրոպական լրագրոց, ծախք թղթակցութեանց, ձուլել կտամք շարունակ նոր տառ, կղնեմք մուր, գործ ծիր եւ այլն, եւ այլն, եւ այլն : Արդ Պ. Մէճ մուտն, որ իր արդի և հանդերձեալ անսպառ դիտու թեանց մէջ, հարկաւ թուարանութեան չորս գործողութիւնաւ գիտէ . թող ուրեմն գումարունն և բարձունն ընկէն յետոյ, մեզ ըսէ քրիստոնէ արար թէ ի՞նչ գումար կմնայ մեզ, օրով կարելի ըլլայ, իր կարծեցեալ և յոյժ սիրելի պրակտիկ, լերթիկ, փորթիկ և այլն գնել : Բայց խնդիրն հոս չէ : Պ. Մէճմուտն, որոյ ընթացքն յոտուէն եւ քորիսակն աւելի փոփոխական են . եւ որ 11 տարի խիղճ չէ ըրեր բնաւ Հայոց եկեղեցիին և ազգին կարելի եղած վնասն տալ, այսօր, Չուրն ինկած մարդու պէս, ամեն պարագայէ փրկութեան ճար կրնաւ : Երկրագործի Զրար թերթն մեզա

ղրերէր մեր ազգի անընթերցասիրութիւնն, ինչպէս Խորենացին կշտարեւելի մեր թա գաւորաց եւ իշխանաց անխնայութիւնը րաքքն, առի յիսնասուն աշարարարիկն : Եւ անխնայութիւնն ոգոյն բանականի (Ս. 3) : Խորենացին յիշատակու արդեօք մեր նախնեաց անխնայութեան բարքն յանդիմանելով . — ոչ բնաւ . չապաւեցաւ հետեւ լար եւ Դաճաղարեանցն իր արդի կրնակցաց անընթերցասիրութիւնն պարտաւրելով : Թէ այս պէս, թէ այնպէս, քեզ ի՞նչ, Պ. Մէճմուտ՝ որ անդրադեռնութեան արբանեակ գոյով լուսաւոր չեան վարդապետի եւ լուսաւորչեան Հայոց գործոց մէջ կնետուի : Եթէ արդարեւ, սիրող այդչափ Չերմ է Հայոց վերայ, ինչո՞ւ հապա, քանի մի տարի յառաջ, երբ ասդիկն անդիկն Հայոց հաւատրի վերայ քանի մի խենչ վաթերա ներ այնչափ թուր և մուր կլիմային, ինչո՞ւ, կրնեմ, Զարբաղայի պէս պապանձեալ մնայիր և մէկ տող անգամ չգրեցիր. թերեւ սրտով ալ ծախ կընդունէր : Գնա՛, Պ. Մէճմուտ՝ գնա՛ . խոնկեալ, մոմը ալ բեզ ըլլան . միայն թէ մեր եկեղեցւոյ դռնին մի սլոնք : Գնի՛՛ եղիր, որ տակաւին մեր ժողովրդեան մէջ չեն զարգացեր ըստ արժանւոյն, ազգային ոգի և ուղեային տնտեսութիւն : Զանաքեղ սղծաւորութիւն թերթը՝ բանի որ մեր ժողովրդեան մէջ կան տախալին խեղդատակութիւն և չարադրութիւն սիրող անձինք . ապա թէ ոչ, Մէճմուտն ի վաղուց անտի դատապարտ տեսալ է . Մէճմուտայի տեղն սրարկելու և համեատ Հայոց տուններն ըլլալու չեն տիրապէս : Ի՞նչ արտաւոյ տեսարան, Մէճմուտն, որոյ բոլոր էութիւնն, բարոյականն և հանդերձեալն թանձրացեալ չահասիրութիւն է, այսօր յեցեալ ի ստու թիւն և, լոկ չաղաիրատելու քէլ վայելելու համար, շատագով կհանդիսանայ անուսումնաւ սիրութեան և տգիտութեան . աղքատութիւն կերպէ հոն, ուր գոնէ ուտելու հաց և կաթ կան, և հարստութիւն կկախաղէ հոն, ուր գետնախնձոր անգամ չըլլալուն համար հարկաւոր անձինք անտնութեան կմեռնին : Ի՞նչ անբնական երեւոյթ. Դաճաղարեանցն ազգ բամբասող կզրարուողի, չահատեր եւ անապարձ . իսկ Մէճմուտն՝ նոյն ազգին բարեկամ, շատագով և պաշտպան : Մէկ ազգային Լյութեան այսպիսի տեսարան ներկայանողն կամ անտնութեան ծայրն հասած ըլլալու է կամ նոյն ազգն անմասն համարելու է ի սարս րնականէ և բարոյականէ . ապա թէ ոչ, Մէճմուտայի անցեալն երաշխաւոր ներկային եւ սպառազային գոյով, ամօթ այն ազգին եթէ Մէճ մուտն ձեռնառութիւն ինչ սպասէ . փան գի լու է յայտնի մէկ թշնամի տաւրի ունենալ քան թէ 10 կեղծ բարեկամ : Ի՞նչ ամօթ և այն Հայուն, որ Գեր . Հասունի թոյնն Մէճմուտայի միջոյաւ ստիով գնէ և իր ընտանեաց կերցնէ : Բարեբախ տարար, Դաճաղարեանցն յաւել և արդեաւ 30 տարիէ ի վեր, իր անկեղծ և յարատեւ ազգասիրութեանն և անշահասիրութեանն շատ սպաւոյցներ տուերէ, եւ ասպիկ անապարտաց եւ քաղաքաց տուերէ : Փոյթ չէ, եթէ կամաւ կուրացեալներն չեն տեսներ զայն կամ թիւրեւ կուզեն : Արեւն նոյն արեւն է միշտ, եթէ կոյրերն տեսնեն զայն կամ չտեսնեն :

Արդ թող Պոլիս 10 լրագիր ունենայ, թող դուրսերն ալ նոյնչափ ունենան . թող ամեն մէկ լրագիր 500 բաժանորդ ունենայ . ըսելէ վեր, շտապէս, 10,000 բաժանորդ ընդ ամենն : Արդ 4

կամ 5 միլիոն անհատէ բաղկացեալ ազգէ 10,000 բաժանորդ խնդրեն ի՞նչ անտեղութիւն է, ի՞նչ վայրահաշտութեան տեղիք կայ : Գնա՛մ, որ մեր ազգեւտեղ տեղ չբաւոր է, այլ ոչ սովանան լիկալ, ինչպէս կզրարանէ Մէճմուտն . գիտեմ, որ մեր ազգն թէ և Հոլանդիոյ, Հելլենիոյ, Բելգիացւոյ պէս հարուստ չէ . սակայն Անգլիացւոյմէ և Իտալացւոյմէ, համեմատաբար, շատ աղէկ կապրի : Ա՞ղ խեղրով է, ա՞ղ սկզբունքով է, Պ. Մէճմուտ՝ որ լրագիր կմրես և ազգը կրթել կերեակայես : Կլիսայիս, չարաչար կսխալիս . քարոզէ ազգին, ընդ հակառակն, կերակուրէն կտրել, հանդերձէն կտրել, զուարճութենէն կտրել, ծխելէն և սուրճ խմելէն կտրել և դրելու և կարգաւոր ստուկ հոգալ . և ոչ թէ շողորթութիւնն մինչև բծնութեան տանելով՝ 4 կամ 5 միլիոն ազգի համար 10,000 բաժանորդութիւնն շատ քարոզել : Այս թիւս, մեր ազգի համեմատութեամբ, ոչ միայն դուրս և տնտեսն չին իմնէ . այլ միայն Պոլսոյ համար անգամ, դեռ նուազ լինէ . իրրոյ հոն տեղի ազգայնոց 20 և 25 հոգիէն մէկն անգամ եթէ մի օրագիր տանու, 10,000 օր. լրագիր ամենամեծ դերութեամբ կրնայ բշտիլ : Իսկ Եւրոպայի մէջ ո՞րք են օրագիր գնող և կարգացողներն, ո՞չ անարքէն անոնց հարկւրն գէթ 80% կտաւաւորը, գործաւորը, դռնապանը, խանութպանը, բեռնակիրը և այլն : որը հազիւ դառն աշխատութեամբ իրենց ազրուստն հոգալով . բայց եւ այնպէս կարգալէ ալ բնաւ եւ չեն մնար : Ինչ և կարկաչէ յայտմ մասին Մէճմուտն, նուիրական պարտք կսեպեմք մեզ բարոզել մեր ժողովրդեանն կարգալ և գրել, և որքան կարելի է, յաճախ կարդալ և յաճախ գրել : Յիսուսեանք, խաւարասէր Յիսուսեանք միայն թշնամի են լրագրոց, որոց արժանաւոր մոնետրին է Մէճմուտն :

Մէճմուտն կյաւերս թէ հեռագիր ունենալու համար մեր բնէ կանուխ լուր կտամք . որոնք կպատասխանէ Երկրագործին թէ . հեռագիր լրոց հարիւրին գէթ 50% շինծու : Եւ և անվաւեր են և կապացոյցանէ այնու թէ մինչդեռ վերջին շողենաւով Պոլսն եկած աղբային լրագիրներն կծանուցանէին թէ Պրուսիացիք Սպրիլի 15ին Իրախիլէ տան, անոնք մինչև նոյն ամսուան 18ն դեռ կծե՛կուէին նոյն բերդին դէմ : Հետեւաբար Պոլսոյ լրագիրներն, որը Անգլիացւոց կամ Երան սացւոյ լրագիրներն կըրպեն իրենց գրելիքն, բնաւ Երկրագործին առաջ չեն կարող Եւրոպայի և Ամերիկայի լուրերն տալ . վասնզի անկա երկուշարթի տալուելով և չորեքշարթի փոստան տրուելով՝ Եւրոպայի լրագրոց հետ իմիասին Պոլիս կհասնի : Չիարդ և իցէ, կարեւոր խնդիրն հոս չէ :

Մէճմուտն, որ միշտ չարեաց հեղինակ գոյով, նեղն ինկածին պէս, զանոնք իր դատախազին վերայ նետել կգիտէ, և կրկնէն փախչելով փարիս սեղիին պէս, ինքն գինքն մարբել կշանայ . Մէճ մուտն, որ իր բովանդակ գոյութեան ատեն ոչ գէ՛մ առ գէ՛մ, ոչ յայտնի եւ ապացուցեալ փաստերով իր դատախազին դէմ կուռերէ : Մէճմուտն, որ խաւարասէր խնդրներու նման, միշտ ճշմարտութեան լոյսն հալածեալ, ի դիշերի կընջի, դռնհներու մէջ կթաւալի, աղեաց մէջ կստղայ, որակսգի իր ոտիսին դէմ զրարանելու իմ դռնի, որ իր փաշտպանն բարձրութեամբն մեր խոնալակի և քիչիչի եւ անկողին տակէն եւ վրայէն թափօր կընէ որակսգի կընելու ոսկոր գտնէ, Մէճմուտն, որ երկնից և երկրի վրայ, կրօնքի եւ

հաւատքի, բարոյականի և ազգութեան մէջ մէկ հատիկ միայն պաշտելի առարկայ գտերէ, այն է ոսկի՝, ոսկի՝, դարձեալ, ոսկի՝, թէև գիտէ, որ Հոռոմի մէջ ոչ թէ հատկութիւն. այլ հատկութեամբ խաբէական կոնդակներ չինուեր և տարուեր են, սա կայն անոր ի՞նչ փայտ հարազատութիւն եւ վաւերականութիւն փնտռելու. բաւական է որ, իր ստատէր սրտին ձեռնադրու մէկ սառ համբաւ գտնէ, եւ չեղած ատենն՝ հնարէ եւ իր էջերն զարդարէ. վասնզի Մէճմուան ի սկզբանէ անտի դարպարու թեան գանձարան է եղեր միշտ եւ այնպէս ալ պիտի ըլլայ. Մէճմուան կըսեմ, իր անսպառ խաբէութեանց վերայ նոր խաբէութիւն կհնարէ եւ երեք տողի մէջ չորս յիսուսեան ստույթիւն մէկէն կըկտնուէ ըսելով թէ. « փախճանեալ մեծա նուն կարողիկա մը քնդի համար գրած էր . . . զգաշա ցարաք զի յաքա եւ ալախաւք փոքաւք . . . զի տեւք՝ նաեւ կեկոյանի կարողիկա մը ինչ կարծիք ունի ձեր վերայ իր եկեղեցիս մէկ տեղ . . . և ազգիկ մեծագոյն մարդ գնեց քերանաւաւ և անմարտ ուն կհանցնայ : Այս մեքենայս, ինչպէս կերելի, ճիշդ յիսուսեան է. ամեն մասունքն վարպետարար հիւս ուած են : Յիսուսեանց արքանեակ Մէճմուան ամիկա վերջն պահելով, կարծեմէ, անստարակոյս, յաղթութեան վերջին մէկ հարուած տալ : Գծարաւ տարար, չորս միարանեալ ստույթիւններն մէկանց Մէճմուան կիսայտառակեն : Մեր կարտառաւ նեմը ուրեմն թէ. կամ հանգուցեալ կաթողիկոսն խարդախ ուն էր եւ իր կոնդակն՝ վաւերական, կամ հանգուցեալ կաթողիկոսն՝ ճշմարտաւէր ուն էր և անոր ընծայեալ կոնդակն՝ չինծու. վասնզի մեք և տարի չափ Թիֆլիզի, Բուսայիսի, Ալեքսանդրի, Սինաիի, Թէբաի, Գորիի, Լոսի, Խաղաի, Բորչալուի, Շառաղանի եւ Սոմխէթի թեմերու Կոնստանտնուպոլսի նախագահ եղեր եմք եւ 140,000 Հայ ժողովուրդ հովուեր, բայց ի Ներսիսեան ուսումնարանի եւ տարարանի վերատեսչութենէն, բայց ի հանգուցեալ կաթողիկոսի անձնական յոնձ նարարութիւններն կատարելէն : Ըստ որում մեր շատ ազգի կհանաչեմք մեր հանգուցեալ կաթողիկոսն (որոյ հոգին Տէր լուսաւորեալ), ազատ հաւաւ տալը զնա ամեն խարդախութենէ, և ի պատիւ հանգուցեալ կաթողիկոսին այս ալ կյաւելումը, որ նա մեր գարու ամենահազուադիւս ազգայիններէն մէկն էր և մեծ ալ հանձար ունէր : Այսու ամենայ նիւ, նա մարդ էր, և իբրեւ մարդ, իր սրակաւութիւններն ունէր, որոյ առաջինն էր ծառայութիւն չճանաչել եւ չլարձարել : Մեր մտերիմ, շատ մտերիմ թղթակցութիւն ունեցերեմք հանգուցեալ Վեհափառին հետ, եւ այսօր մեր թղթոց մէջ կան տակաւին Մանչեստեր, քառսունէն տեղի անոր սեպհական ձեռք գրաւած (օտոգրաւ) եւ կաթողիկոսական կնքով վաւերացեալ կոնդակներ : Յիշեալ կոնդակներու մէջ Հանգուցեալ Կաթողիկոսն միշտ և շարունակ, այսինքն մինչև 14-ն Յունիսի 1850 ամի, որ օր մեր Թիֆլիզէն ելանք, մեզ համար վրայերէ որ մեր սխե չայտատանեաց եկեղեցւոյ և հաւատարիմ սխե տանէ Ստաւոյ տեղ, և գրերէ մեզ քեւ, ևս աղօթս առնեմ զի անձն քոյ փառաւոր անկոյտացի եւ այլն, եւ այլն, եւ այլն : Արդ եթէ մեր մինչև մեր բաժնուելու վերջին օրն հաւատարիմ սխե էինք Ստաւոյ տան, սխե Հաւատատանց եկեղեցւոյ էինք, ու պիտի տրամաբանութեամբ կհեւեւէ ըսել, որ Յունիսի 14-էն յետոյ ալ նոյնպէս էինք : Ի՞նչ կըսէ ասոր սրբովայնահմայ Մէճմուան : Մեր շեմը զանդաղեր բնաւ յիշեալ կոն

դակներն մի առ մի հրատարակել եւ Մէճմուայի անպատկառ խաբէարարութիւնն խայտառակել. բայց ստով Մէճմուան, որ ստախոսութիւնն իբրեւ հանգերձ հագեր է, խաբի՞ պիտի. — յաւիտեան : Մինչ յայն վայր, մեր յիշեալ կոնդակներն կհարեմք մեր սեղանի վերայ եւ կհրաւիրեմք Մանչեստերի Պատուելի Հասարակութիւնն որ անձամբ անձին տեսնեն, քննեն եւ անոնց ճշմարտութեանն հաւատ ըլլալն յետոյ՝ ստախոս փաշայի մեռած հոգուն մի մի ողորմի ըսեն. սակայն ստով խնդիրն դեռ չպարզուիր : Գիտէ աշխարհամեծայն որ հանգուցեալ կաթողիկոսն Գրիգոր Բէրդեան անուամբ փորրաւոր մի ունէր, որ հարկաւոր չարագործութեանց մէջ յանդիմանեալ վերջապէս արտարեւցաւ. գիտեմք նաեւ որ Յիսուսեանց ոսկին ամեն բանի կարող է : Յիշեալ Բէրդեանի առաջին ամբաստանողն մեր էինք : Արդ զարմանալի՞ է, եթէ յիշեալ անհաւատարիմ փորրաւորն Յիսուսեանց ոսկին չպահեալ՝ այսպիսի մէկ թողթ անձամբ գրած ըլլայ եւ կաթողիկոսի կնքով, որ միշտ իր ձեռքն էր, կնքած ըլլայ : Մեր այս ալ մէկդի թողեմք : Պ. Մէճմուան, որ առ այժմ, շահաւոր կրօնքի ակնկալութեամբ, զինքն հոռմեական կեանքն է, չգիտէ հարկաւ Հայաստանեայց Մայր Եկեղեցւոյ՝ Սրբոյ Էջմիածնի կարգեւ կանոնադրութիւնն, որուն յանձն կառնուր ճիշդ դաս տալ : Մեր Հայաստանցիքս Բարձրագոյն Կարգադրութիւն ունիմք եւ Սուրբ Սինոդ. մեր եկեղեցւոյ կառավարութեան կենտրոնն Սուրբ Սինոդն է եւ մեր կաթողիկոսն անոր նախագահն է. մեր կաթողիկոսն քանի մի սեպհական արտօնութիւն ունի, որպէս մեռն օրհնել, եպիսկոպոս ձեռնադրել եւ այլն. ասոնցմէ զատ, եկեղեցեայ եւ եկեղեցականաց, կրօնից, վարուց, վարդապետութեանց, մատակարարութեան, քննութեան, դատաւարանի, սրատօնց եւ այլ ամեն գործառնութիւններն Սինոդով կըձարուին : Ամեն եկեղեցական, սկսեալ ի դպրութենէ մինչև նոյն ինքն կաթողիկոսն, ցուցակ ժառանգութեան ունի. որոյ բնագիրն Սինոդի դիւանին մէջ կպահուի, եւ օրինակն ամեն տարի Յունիսի Տէրութեան հոգեւորական գործոց պաշտօնէին կերթայ : Յուցակ ծառայութեանին մէջ մանրամասնաբար նշանակուած են, մկրտութեան օրէն սկսեալ, ամեն մէկ եկեղեցականի վարքն, բարքն, ուսմունքն, վաստակն, առարկունութիւնն, ստացած պատիւն, ունեցած մարտիւնն և կրօն պատիւն, մինչև ապագայ յոյս անգամ : Արդ մեր ալ իբրեւ Էջմիածնի միարան, մեր ցուցակ ծառայութեանն ունիմք, որ Տէր Մատթէոսի կաթողիկոսութենէն, զէթ 28 տարի առաջ սկսեալ է. եւ անոր մէջ մեր բոլոր բարոյական, կրօնական եւ մտաւորական կենցաղն ճշգրտութեամբ նկարուած : Մեր, թէև անարժան եւ մարդ սխալական եւ արժանաւորաց ոտից փոշի. սակայն համարձակապէս կրնամք ըսել. որ մեր ցուցակ ժառանգութեանն ամեն իրիճէ, ամեն արատէ ազատ է, զայս կըսեմք, ոչ թէ Մէճմուայի կամ Երեւանի Յիսուսեանց արժաթագին քոռակնքաւ առջև զմեզ սրբելու համար, քաւ լլցի. ասիկա անարգութիւն է մեզ. այլ կըսեմք մեր բարեմիտ ազգայնոց շնորհեան համար. վասնզի գիտեմք թէ Պօղոս Յիսուսեանց խմբակի նարտակնէ, միակ նպատակն է. ամեն տեղ հօտի եւ հովուի մէջ կապած սերմանել. արժանաւոր հովիւներն արատաւորել, ինչպէս արատաւորել ջանաց Խըրճեան վարդապետն, Արիստակէս Եպիսկոպոսն եւ այլ շատերն, անոր

նպատակն պատուոյ և պաշտօնի հասցունել մղի և վրասականներն, ինչպէս ըրաւ, արբեցող, սեղանաւ կապուտ և Էջմիածնի բանտէն փախտական Պետրոսեան Պօղոս Վարդապետն, և Իվիկիսանա յէն ելած Վանայ Պօղոսն : Ասոնք և ասոնց պէս ամբաւ ոճիրներ Չառուճեանց ձեռք Թիւրքիս գործուեցան և կգործուին, որոյ հեռաւոր ազգայինք եւ մեր ապագայ սերունդն հաղիւ պիտի հաւատան. սակայն ցաւալին այն է, որ Պօղոս պարկեշտ, կրօնասէր եւ պատկառելի եկեղեցականք եւ ալ խարճականք չկամեցան դեռ արթննալ, Յիսուսեանց զօրիւնքն դաւադրութենէն զգուշանալ և Չառուճիկի եւ Մէճմուայի պէս ժանտախտներն ազգի ծոյնն միանգամայն վարել :

Արդ եթէ արդի կաթողիկոսի եւ իր նախորդի կարծիքն մեր նկատմամբ համաձայն մեր ցուցակի ժառանգութեան են, որ մեր հոգևոր և մարմնաւոր էութեան ճշգրիտ պատկերն է, անոնք խիստ շահաւոր եւ փառաւոր ըլլալու են մեզ համար, իսկ եթէ անոր ներհակ են՝ մի՞թէ անուխ կըլլայ ձիւնն՝ եթէ սեւ կոշուի, մի՞թէ անուխն ձիւն կըլլայ՝ եթէ սպիւ տակ կարծուի : Պարոն Մէճմուան ի՞նչ պատասխանէ պիտի այս տրամաբանութեան :

Մէկ խօսք ևս, եւ վերջ. « ազգիկ մեծագոյն մարդ քերանաւաւ և անմարտ ուն կհանցնայ զմեզ » կրառաչէ Յիսուսեան մուսետիկ Մէճմուան : Մեր Սուրբ Էջմիածին, Թիֆլիզ եւ Մոսկիայ աշակերտութիւն ըրերեմք. մեր Սուրբ Էջմիածնի վարդապետարանին վերատեսչութիւն եւ դատաւարութիւն ըրերեմք. մեր Սինեայ, Թիֆլիզի, Ալեքսանդրի, Գեանճեայի, Սընաիի, Թէբաի, Գօրիի եւ այլ թէմերու հովուութիւն ըրերեմք. մեր Ղալաթիայ Սուրբ Լուսաւորչին մէջ քանի մի ատեն քարոզութիւն ըրերեմք, ըսելէ որ, 200,000 Հայոց առաջնորդութիւն ըրերեմք : Կհրաւիրեմք արդ Մէճմուան որ 200,000 Հայերէն 20 քարեւաժաւ և պարկեշտ մարդոց անուանական ցուցակն հրատարակեւ և ապացուցանէ թէ անոնք մեր ո՞ր վարդապետութեան, ո՞ր գէշ վարքին վերայ դայ թակելը են. ասա թէ ոչ իր փաշայական ճակտին վերայ աղուէսադրու՞մ զնելու եւ իբրեւ լիտի եւ վրբ գրաւարտիչ բարոյելէ չպիտի դադրիմք : Գարձեալ, մեր 3 տարի Պօլս անցուցերեմք եւ Մայր եկեղեցիէն սկսեալ, Ղալաթիա, Պերա, Խաղալիզ, Էնիզիլիզ, Ենիքարու եւ այլուր հաւրաւոր քարոզ խօսերեմք. եւ մեր ազգէն, գոնէ 50,000 անձնք, եկեղեցական եւ աշխարհական, դատաւոր եւ գիտնական, մեր խրատներն ըրերեն. արդ եթէ Մէճմուայի խմբակին պատիւ բառի նշանակութիւնն կհանաչէ, եւ ոչ թէ իբրեւ անպատիւ խարբայ կհարախօսէ՞ թի՛ղ մէկ ցուցակ հրատարակէ այն կէտերուն, զոր մեր ուսուցերեմք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հակառակ : Եթէ Մէճմուայի բարբառնելուն պէս, Հայոց մեծ մասն զմեզ քերանաւաւ կհանաչէ՞ ի՞նչպէս կըլլայ որ հանգուցեալ Յակոբ Պատրիարքն գովութեամբ հանգերձ զմեզ 1854 թուին Յրամայի, Ալեքսանդրի եւ Սինիայ իր կոնդակովն պատրիարքական տեղապահ կհարդէ. ի՞նչպէս կըլլայ որ, 2 տարի յետոյ Վաւախայի կոնստանտնուպոլսի Պետրարարքի Եպիսկոպոսութիւնն խոստանալով Ռուսաստան կհրաւիրէ. ի՞նչպէս կըլլայ որ, Խաւազիկի Պատուելի Հասարակութիւնն 1858 թուին բազմակիք նամակաւ իրենց առաջնորդութիւն և զարոյնն վերատեսչութիւն ընելու կհրաւիրէ զմեզ, ի՞նչպէս կըլլայ որ, 1859 թուին Երուսաղէմի

հանգուցեալ Յովհաննէս սրատրիարքն գովու-
թեամբ հանդերձ կրաջալերէ մեր մատենագրա-
կան գործերն . ի՞նչպէս կըլլայ որ, նոյն ինքն Տէր
Մատթէոս կաթողիկոսն անձամբ անձին եւ մեր
բարեկամաց առջև եսկիսկոյութիւն եւ առաջ
նորդական փնտրել խոտտանալով Ռաւթա կհրաւիրէ
զմեզ . ի՞նչպէս կըլլայ որ, 1860 թուին Իշվրի
Պատուելի Հասարակութիւնն բազմակնիք նամա-
կաւ զմեզ Մեսրոբեան դպրոցին վերատեսչու-
թիւն եւ դասատուութիւն ընել կհրաւիրէ . ի՞նչպէս
կըլլայ որ, 1862 թուին Պօլսոյ Պատրիարքական Տե-
ղապահ Ստեփաննոս Սրբաբան Արքեպիսկոպոսն
եւ Բարձրագատիւ Ֆուադ փաշայ Փոխարքան
Օսմանեան Օգոստոսիոս Կայսեր հրովարտաւով
եւ Վսեմախալ Կուբար Փաշան զմեզ Եղիպտոսի
առաջնորդին աջակից կկարգեն : Թողո՞ւմ այլ
հարկաւոր թուղթեր եւ նամակներ, որք տիեզե-
րաց չորս կողմէն շարունակ մեզ կուղղուին եւ
մեր նուաստութեան հայրենասիրութիւնն, կրօնա-
սիրութիւնն եւ այլն , եւ այլն , եւ այլն կհնչակեն :
Հետեւաբար եթէ Մէճմուլայի խմբակիրն իր փա-
շայութեան աստիճանի , իր մարդութեան արժա-
նաւորութեան պատիւն իրօք կհանաչէ եւ կյարգէ,
կհրաւիրեմ զինքն որ մեզ հրապարակաւ ասա-
յուցանէ թէ ո՞ր եկեղեցին է , եւ ո՞ր ազգի մեծ
մասն է , որ զմեզ քերականաւ կհանաչէ , եւ թէ հաւա-
տոց ո՞ր մասին մէջ քերարիւն ցցուցերեմք յաւիտե-
կամ որով : Եթէ եկեղեցի եւ ազգի մեծ մաս
ըսելով՝ Չամուռնի կնոյ կօնարանի կիսանայ , մեր
պատրաստ եմք Չամուռնի սեպհական գրութե-
քովն ապացուցանել որ նա ի վաղուց հետէ Հայոց
Եկեղեցին ուրացեր , անարգեր եւ Յիսուսեանց
արծաթազին արքանեակ գրութիւն . եթէ Թերազա-
ւատութիւն ըսելով մեր , Բրիտանի արեւմտ
կիսեալ կարծումը դաշնաց թղթոյ , Պետրոսի
Հռոմ հնաշատակուելու կամ թէ Իտալիա
գտնուած 3 դաստաւաններու վերայ , անոր
հետ վէճ ունենալիս է , ասիկա ոչ թերա-
զաւատութիւն է , ոչ մեծաշատութիւն : Մեր
ոչ Հռոմեական եմք , ոչ Բողոքական , ոչ Յոյն , այլ
Հայաստանեայց Մի , Սուրբ եւ Առաքելական
Եկեղեցւոյ անդամ եմք , եւ ի վեր քան վարժանա-
ւորութիւն մեր , վարդապետ եմք : Մեր հաւատոց
հանդանանն , մեր վարդապետութեանց գումարն ,
մեր կարգերու , կանոններու , ծէսերու եւ արա-
քողութիւններու բովանդակութիւնն Չամուռնի
գիւղանին մէջ չէ . այլ մեր Դաւոյի , Մաշտոյի ,
Տօնացոյի , Խորհրդատուորի , Կանոնադրի , Երա-
կանի , Ժամագրի եւ Կանոնի հրամանաւ տարած
Կրօնագիտութեան մէջ ամփոփուած են : Մեր
պարտքն է զանոնք պահել եւ մեր հօտին պահել
բարոյն : Անոնցմէ դուրս մեր եկեղեցին մեզ
այլ բան չարտադրեր : Եթէ Պետրոսի Հռոմ նա-
հատակելն , եթէ դաշնաց թուղթն , եթէ
Իտալիոյ շինու 3 պատկերներն հաւատոց եւ
կրօնից մասն ըլլային՝ հարկաւ մեր նախնիքն անոնց
հաւատալ կարտադրելն մեզ . որովհետեւ այս-
պիսի սրտաւէր չկայ՝ առաջ ամեն Հայ ազատ է
զանոնք ընդունել կամ չընդունել . ոչ ընդու-
նողն , վստահի կընդունի՝ բրիտանեայ պիտի հա-
մարուի . ոչ չընդունողն , վստահի չընդունի՝ պիտի
դերարքիստոնեայ սեպուի : Չամուռնի եւ Մէճ-
մուլայի վարձն աւելնալու համար , Հայոց վերայ
հարկ չկայ իրենց ինքն թոնարարել եւ այսպիսի
անասլայոց իրոց հաստատ , որոց չհատար նաեւ
բուն կաթողիկոս հաղորդին զէթ մինն : Մեր , 30

տարիէ ի վեր ընդհանուր բրիտանեայութեան եւ
ազգային եկեղեցւոյ Աստուածաբանութիւն ուսա-
նելն եւ ուսուցանելն յետոյ , զխոտորութիւն
չունիմք բնաւ Չամուռնի , քերականի , քաղաքի
եւ այլ աստուածաբանութիւն ուսանել եւ ուսու-
ցանել :
Արդ մեր , իբրեւ վարդապետ Հայաստանեայց
Եկեղեցւոյ , մեր պարտքն , մինչեւ ցայսօր , ամենայն
հաւատարմութեամբ կատարելեմք . մեր դրօշակին
հաւատարմութիւն մնացեր եմք . վստահի համոզուած եմք
թէ Սուրբ Էջմիածնի վարդապետն բաղլի , ծա-
րաւոյ , նախատանայ , զրկանաց , չարախօսու-
թեան եւ հալածանաց տանելով , միշտ հաւատարմ
պիտի մնայ իր կոչմանն : Մեր , եթէ վարդապետք ,
1850 թուին Թուրքիա դաւով , ամենքս ալ զրկա-
նաց , նեղութեան , անխառնութեան եւ Յիսուսեանց
հալածանաց տանելով . մեզմէ եւ ոչ մէկն մոռացաւ
իր մինչ ցրահ հաւատարմութիւնն երդումն . մնա-
ցինք հաւատարմ Աստուծոյ շնորհին եւ պիտի
մնամք դարձեալ Աստուծոյ շնորհին : Պ . Վար-
դանն իր Թրքաստ մամիկներու մէկէն լսելէ հար-
կաւ թէ ատենօք Տուտէորդի անունով մէկ ձեռն-
ակաւ վարդապետ կայ եղեր , ինչպէս նաեւ մէկ
հերձաւոր Տաթևայի : Այս երկու երեւելի եւ
յաւերթական յիշատակաց արժանի վարդապետաց
անբաւելի յանդանքն է եղեր կրօնափոխութեան
դէմ կռախ , Ունիթուսեանց դէմ մաքաթի (երկրորդն),
իրենց եկեղեցւոյն եւ երկուսի ստատուագրաւորութեան
հաւատարմ մնալ եւ անոնց վերայ նախատարի : Ով
երանելի յանդանք : Երանի թէ , Աստուած մեզ
ալ անոնց հողին , հաստատութիւնն եւ առարկու-
թիւնն շնորհէր : Զրարան Մէճմուլայի Տուտէորդին
բամբաստելով լռեցայն կգովէ անտարակոյս իր
քրայէն ելած Տէր Բարսեղն , որ , իրեն պէս , Փո-
փազանդայի աշակերտ , իրեն պէս Հայոց աղքն եւ
Եկեղեցին վատարանող , երբ 1693 թուին Հռոմ
մեռաւ եւ թաղեցաւ՝ հետեւեալ դամբանագիրս
գրել տուա իր գերեզմանին վերայ . «Աստ հանգչի
Տէր Բարսեղ Բարսեղ , երէց Հայոց , քննակի
ազգին Հայոց : »
Արդ Մէճմուլայի Չամուռնի գիւղանէն կեղծ
թուղթ մի հանելով կրամբատէ զմեզ իբրեւ սեւա-
պարճ , քերականաւ , աղաչաւ եւ այլն . մի եւ նոյն
գիւղանէն ելաւ , քանի մի տարի առաջ , այլ մի եւս
կեղծ կոնգակ արդի կաթողիկոսի անուամբ Պօլսոյ
Եկեղեցւոյն արեւմտ հաւատոցեւոյ ներկեց : Եթէ
Մէճմուլայի գոհարար քանի մի ասի չամուռ-
նեանցով եւ քանի մի թշնամանաց տարաքի տեղա-
րով հակառակութիւնն վերջացուցած կհամարի՝
կրկալի , չարաչար կրկալի : Եթէ ինքն վէճն
ընկած կհամարի , մեր , ընդհակառակն , անկրա-
պիգրն երկանց կհանարի : Դա սրտաւական է ,
եթէ պատիւ բառի քաղցրութիւնն ճաշակելէ , մեր
հարցմանցն ոչ թէ վեր ի վերոյ , ընդհանուր ոճով
այլ տող ալ տող , բառ առ բառ եւ փաստերով
ապացուցեալ պատասխան տալ . մեր ալ կխոստա-
նամք մեր ամեն զրաճներն , բառ առ բառ , մի մի
վիճարկանով ապացուցանել եւ յանդիման աշխար-
հի բարեղել թէ մեր 35 տարիէ ի վեր ծառայե-
լեմք մեր ազգին եւ եկեղեցւոյն յամենայն սրտէ ,
յամենայն մտայ եւ յամենայն հոգւոյ . եւ եթէ
առ այժմ այսչափ միայն կգրեմք . վստահի իմ
ազգս կսիրեմ , օն անգր կսիրեմ . եւ վստահի Վար-
դաններու մէջ աւելի քաւ եւ մասնիչ կան քան
թէ Կարապետներու : Երկրագունդի զուարճալիքն
անհամ երեւցեր են Պ . Մէճմուլային , պատճառն

ալ յայտնի է : Եթէ անոնք միշտ քանի մի հայհո-
յութեամբ համեմուէին , տարակոյս չկայ , որ մեր
փաշան զինեւորուն զնալու ատեն , անոնցմով դրօշ-
նուր . սակայն զժախտաւոր , այն դրուածքն
մերն չէ ի սկզբանէ ի վեր , այլ մեր քաղքի ազգա-
յին ուսումնականներէն մէկու գրչի արդիւնքն է .
որոց արժանիք եւ վարձն ալ անոր միայն սեպհա-
կան :
Մէճմուլայի Երկրագունդին կըրծնէ , այլ
ստալնորճ եղանակաւ , իրեն ընծայեալ քաղաքաց
եւ դարձաւոր տիտղոսներն : Ողորմելին դուհինե-
րու մէջ սովորած ազատարանութիւնն եւ դերա-
մեսորեան տառադարձութիւնն հայերէն կար-
ծելով՝ Երկրագունդի ուղղադրութիւնն եւ ոճն
գաւառական կսեպէ : «Գուարք բազմացեալ
զղուարածս անարգեն » կըսէ առաձն : Մեր ՄԸ,
ԿԸ, Ը, ՄԸՆ թիւ բերէնի հետ համարելով ար-
տաբանցինք մեր աշխարհաբանէն , արտաբանցինք
կրկնացողականներն , ինչպէս դժոխքեմբԸ , վանք-
ԵԸԸ, միտքեմբԸ, վստահի դժոխք , վանք , եւ
միտք արդէն յոգնակի են . եւ որք այս կանոնիս
հակառակ կվարուին՝ իրենց առանց տրամաբանու-
թեան վարուելէն դատ այլ բան չեն տարացուցա-
ներ : Մեր ընկալանք մեր ոճին մէջ զիմորդ Ս , Գ , Ն
տառից պաշտօնն , եւ Մէճմուլայի « այս մարդը ,
այդ մարդը , այն մարդը » անանական զորան-
ջանաց հակառակ կգրեմք «այս մարդը , այդ
մարդը , այն մարդը , ինչպէս է մեր լեզուի ոգին
եւ Աւետարանի թարգմանութիւնն . արտաբա-
ցինք նաեւ Հ . Աւետարանի նորամոյժ տառադար-
ձութիւնն . եւ ըստ որում , հայերէն լեզուն՝ Հայաս-
տան շինուած էր եւ ոչ թէ այլուր , մեր օրինաւոր
համարեցինք Հայաստանի առաջնութիւնն ընդու-
նել եւ տարածել : Արդ կներէ մեր ամենաազգէտ
փաշան եթէ հրաւիրեմք զինքն իր չղիտցածներն
ուսանել եւ ծուռ գիտցածներն շփել :

ԱՌԵՏՏՐԱԿԱՆ :

ԴՐԱՍ , ԿՏԱԿԵՂԵՆ Ե ԲԱՄԲԱԿ : Լոնդոն , Մանչեսթըր
եւ Լիւքսմբուրգ . Մայիսի 13 :

Անհալ թերթիս մէջ նշանակուած աստիկ աղբիւրներ մինչեւ
մամուլը թերթաւու ժամանակն տեսց , թէպէտեւ չափն այսչափ բարձր-
նալուն պատճառաւ . Գերմանիայի դրամագրութիւնները ասիկ
չափաւոր կերպիւ գործածուելու յոյսով , ըստ մասին , Անգլիա
հակաթիւնով բանի դիւրքը լաւացնելու , բաւական օգնեցին , որոց
աղբիւրներն բանի այս շարքեան հարուցն վրայ կտեսնեմք :
Մետաղեայ դրամոց գումարն անցեալ շաբթէն ի վեր 251,007
Լ . Ս . իւր բանքնօթաց գումարն 815,330 Լ . Ս . տեսցերեն եւ հե-
տեւաբար շափն քիչ ժամանակէն համեմատաբար աճեալուն յոյսն ու
ընկալանքաւ կրաջալերուին : Նկատման արժանի է երկայն ժա-
մանակի մէջ վճարել ի փոխանակալ բոց կտրուում , որ Գերմանիոյ հաշ-
ուի համար կրկնուող , որ շափն գինն Թրանսիթորթ 3½ է
հարկւրն , եւ Համբուրգ 4½ հարկւրն ըլլալով՝ դրամագրութիւն ալ
ուրիշ ամեն տեսակ ապրանքայ օրէնքին հետեւելով եւ սուղ եղած
տեղն զաղթելով , չենք զարմանալ , թէ սր ինչպիս շափն քիչ օրուան
մէջ , հարկւրն 7½ ծի բարձրացաւ , Լոնդոն ալ քիչ ժամանակի
մէջ նոյն արագութեամբ վար իջնայ :

Այս դրամական վրդովմունքս , որչափ որ , թէ փոխաւորութեանց
թուղթերն եւ թէ աստարական ընկերութեանց բաժնիներն իրենց
բարձր գիններն վար իջեցուց ալ նէ , Դանմարկի պատեւազմին
գինադարձի լուրն անոնց վերայ ընդհանրապէս ազգէ ազդեցու-
թիւն ընելով՝ շաբթուս վերջին օրերն , ըստ մասին բարձրացուց :
Հեռադրով գիններն այսպէս են . Սիւրիա հարկւրն 3½ 91½ :
Թրանսալ՝ հարկւրն 3½ 60½ . Տաճկաստանի հարկւրն 6½ (1858)
68½ . Կոնստանդնուպոլիս՝ 50½ . Հնդկաստանի հարկւրն 5½ 105 . Ռուսիա
հարկւրն 5½ 96 : Կոնստանդնուպոլիս հարկւրն 7½ 66 : Միա-
յեալ Դանմարկի հարկւրն 7½ 56 է :

Օսմանեան կայսերական բանքի 10 իրանոց բաժնիներն , որք քիչ
ժամանակ առաջ 17 վրայի մօտ կարճէին , երկու տարեկ
կառավարութեան գանձատունն կարգապետութեամբ Պ . Թաթըրի
հետ Պօլսո եկող լոբո Հօբաթը նոյն բանքի վարչութեան մէջ

ժողովում, այսօր 21 լիքայ կարծես : Տահապատանի մեջ գրամական
դրժողովական պարագայում համար մեծ օրերս կազմուած օտմա-
նեան պանծական (օթթօման փինանայալ) ընկերութեան 5 լիքանոց
բաժիններն 6 լիքայ կարծես : Պարտադր Ստեփան Մալխաս,
Գլխաւ Գօթմանիսի և Ա. Բիթարս Իզմիրի վարչութեանն
անդամ ըլլալովն, այն կողմէն շահաւոր դրժողովականութեան կյոսաց-
ութն : Լիքայութի բամբակի վաճառանոցի ոյմն այս շարժումս
դպալի կերպիւ յայտնուեցաւ : Ստանի այսպիսի սղութեան և
Լիքայութի բարձրանումն թեան անհանգարտ վիճակին դէմ, անցեալ
շաբաթ օրունէ սկսելով, մինչև ցայսօր իրարու վրայ հաշտելով,
օրաւան ծախքն 15,000 լալն աւելի եղաւ, և փիններն ալ ընդ-
հանրապէս լիպրին 4-1 փնէի բարձրան : Այսօրուան գիններն
հետեւեալներն են : Ամերիկայի Օրլէանի տեսակն 28 1/2 փ. Եղիւ-
տտի աղէի տեսակն 28 1/2-30 փ. Հնդկաստանի Սուրաթին
17 1/2 փնէ 25 փ. Իզմիրի 23-24 փ : Ապառնիին փնէյ հա-
տարակալ փտաշտութեանն այնքան մեծ է, որ երկու, երեք ամիսն
զարկը բամբակն միջնանոցի բամբակին լիպրին հալիւ 1/2 փ. վար
կհանուի : Բոլոր շարժումն ծախքին գումարն է 92,390 լալ,
որու 27,940 ր. պոռծախքի համար, 17,810 ր. դուրի երկրորդն
համար, և 46,640 ր. ներքին ուղարկման համար են :

Մանկավարժի կտակարանաց փիններն ալ Լիքայութի գիններուն
հետեւեալն, երեքշաբթուան բուրն բարձրաւ մեծ հաճախութե-
լին ցրուց, և եղած առևտուրներն մասածի վերայ ուրբաթ
օրուան գիններն, լիպրին 1 փնէին մինչև 2 փ. աւելի էին :
Կտակարանաց վերայ եղաւ տարբերութիւնն շրժիկի և ամերի-
քանի աղէի տեսակներուն համար, լիպրին կէս փնէին մինչև 1 փ.
կրնայ ըստել : Խալ ստորին տեսակներն լիպրին կէս փնէին մօտ :
Այսօրուան բուրն քիչ մի հանգարտ էր. բայց երեքշաբթուան
գիններն տարբերութիւնն չկայ, միայն թէ չափազանց գիններ չեն
պահանջուիր :

Բամբակի գինն րոտ տարբերութիւնն
դին 1864 ամի. դին 1863 ամի
Մայիսի 13 Նոյնի ամի :

Ամերիկայի Ան Ալանդ	45 / 49	43 / 52
Եղիւտտի	28 1/2 / 29 1/2	22 / 24
Հնդկաստանի	23 / 23 1/2	18 1/2 / 19 1/2
Սուրաթի	0 / 0	0 / 0
Մալխասի	21 / 22	0 / 17 1/2
Բանկալայի	16 1/2 / 17	13 1/2 / 14 1/2
Զինաց	19 / 20	15 1/2 / 16 1/2

ԿՏԱԵԿԱՆ ԶՆՈՒԳՈՐԾ ԿՍՐ ՄԱՆԵՑԱՏՈՒՐԱ
ՄԱՆԶԵՍՏԵՐ

Դ ՄԱՐԲԱ

	Լալքա	Լիպր	Վիւ. փնէ	Վիւ. փնէ	Եարդ
”	-	20 կամ 21	3	2/3½	2/6½ 24
”	-	21	” 22	4	2/3 2/5 ”
”	-	22	”	5	2/2 2/5 ”
”	-	31	” 32	7	2/2 2/4 ”
Մալխասի	-	26	” 27	5	2/5 2/8 ”
”	-	28	” 29	6	2/4 2/7 ”
”	-	31	” 32	7	2/6 2/7 ”
ՍԱՄԵՐԻԲԱՆ	-	26	” 27	2½ 3	2/7 2/9 36
”	-	26	” 27	4	2/6 2/8 ”
”	-	36	4 5	2/6 2/8 ”	
”	-	36	6	2/2 2/6 ”	
”	-	38	7	” ” ” ” ”	
”	-	39	8	2/3 2/6 ”	
”	-	40	9	” ” ” ” ”	
”	-	42	10	2/3 2/5 ”	

ԲԱՍՏԵՑԻ ԿՏԱԵ

Մատապոյտ .	31	32	5½	14/9	15/3	46	
”	31	32	6	16/0	16/3	”	
”	32		6½	17/8	17/9½	”	
Փրիստիս	34	16×16	8½	22/9	23/3	50	
”	”	”	9	23/6	24/0	”	
”	-	36	17×17	9½	27/0	27/6	”
”	-	36	18×18	10	28/0	29/0	”
”	-	36	17×20	10½	28/6	29/0	”

ՄԱՍԱՄՊՈՒ ԶՐԹԻՆԿ

Ֆիւ. ճեղքման	34	6	0/0	0/0	40
"	36	7	0/0	0/0	"
Գլխաւոր բ. բաժնի	39	9½	0/0	0/0	"
"	"	6	15/10½	0/0	"
"	"	7	0/0	0/0	"
"	"	8½	21/10½	21/10½	"

ՍԱՄԱՇՊՈՒՐ ԶԵՐՈՒՄ

6/4	3	8/0	8/1	20
9/8	2 1/2	6/11	7/0	
4/4	1 1/2	4/7 1/2	5/0	

ՄԱՆԱՏ

Մ. տեսակ	Թիւ	12	Սրտ	2/3	Վիւ. փնէ	Վիւ. փնէ
20	2/1	2/3				
12	2/3	2/4 1/2				
20	2/5	2/6 1/2				
40	2/6 1/2	2/8				

ԲՈՒՐԳ : Լիքայութի և Լոնդոն : Մայիսի 13 :

Բուրգի և բրդեղէն ապրանքի գիններն անշարժ կմնան. առևտուրն
ալ նշանաւոր դրժողովականութեան չցրուց : Դատ ապրանք չեն ապրա-
պրելու, մանաւանդ, դուրսին : Գիններն ալ իջնալու միտումն
կերեցունեն բացի նորածն ապրանքէն : Թիւ. գինադադարի լուրն
քիչ մի հոգի տուաւ վաճառանոցին, այլ ոչ երկար տոնէ : Ներ-
քինառևտուրն դուրսին լաւ է, և բրդեղէն ապրանք գիններն աւելի
հաստատուն քան թէ բուրգին :

Գինն	Վիւ. փնէ	Վիւ. փնէ
Եղիւտտի ճեղքման	0/8 1/2	1/5
Սուրաթայի, Վիլիսի և Սկոթիայի լաւն	0/5	1/2 1/2
Ինկիլիսի ճեղքման Գիլիկ	0/0	0/0
Իզմիրի լուսնուած Ա. տեսակն	0/0	0/0
Սիւրիոյ ճեղքման լուսնուածն	0/0	0/0
Պարսկացի և Բաղդադի ճեղքման Ա.	0/0	0/0
Ուստիոյ լաւ մերմուս	0/0	0/0
Լաւան (մետիս)	0/0	0/0
Բուրգի լուսնուածն	0/0	0/0
Դոնի դպարն (թիֆայի)	0/0	0/0
Զեղայի Ա. տեսակն	0/0	0/0

ՄԵՏԱՔՍ : Լոնդոն : Մայիսի 13 :

Մանաւոր դարձելու չունիմք մետաքսի վերայ, որոյ գիններն
անցեալ 10 օրերու մէջ հանգարտ էին. մետաքս քիչ մի աւելի յանձ-
նուեցաւ. այլ միջնանոցի համարն, այս ամսուս մէջ, քիչ բան
պակեցաւ : Գիններն, ընդհանրապէս, հաստատ էին : Յափօնի
մետաքս աւելի ծախուեցաւ. Բանկալայի գիններն թեթեւ կեր-
պիւ իջան : Բանկալայի եկաւ 411 լալ. Զինաստանէն 3420 ր.
Բուրապէն 6 ր. Խաւիպէն 160 ր. Պարսկաստանէն 466 կապրցիկ :

Գինն	Վիւ. փնէ	Վիւ. փնէ
Բանկալայի Ա. տեսակն	15/0	18/6
միջակն	11/0	13/6
Զինաստանի թիւ 1 և 2	22/0	23/6
3 և 4	19/9	21/0
Յափօնի Ա. տեսակն	22/0	23/6
միջակ և ստորին	20/6	22/0
Պարսկաստանի Ա. տեսակն	14/0	15/0
միջակ	11/6	13/0
Թուրքաստանի. Բուրապէի փաթեղիք	27/0	30/6
Խաւիպի Միլանի	23/0	31/0

Կ Ե Ն Ո Ւ Ք Ի Ա Պ Ր Ա Ն Ք :

Սուրճի հատիկ և Լիպրին 3 փնէ. Յոնի փնէ 1
լիպր. Թուրքի և Լիպրին 7 փնէ. Ռուսի փնէ 1
10 փնէ. 2 փնէ. Թուրքի և Լիպրին 12 փնէ. 8 փնէ.
Կէս փնէ 13 և 10 1/2. Երես փնէ 16 և 4 1/2 փնէ.
Լիպրին 1 փնէ :

Գինն	Վիւ. փնէ	Վիւ. փնէ
ԶԱՔԱՐ : Բանկալայի կօթիօր	44/0	40/0
Բենարսի ճեղքման	42/0	46/0
Դատի	33/0	37/6
Մաղապի ճեղքման	35/0	36/0
Զինի Ա. տեսակն և Գիլիկն	0/0	0/0
Թուրքի տեսակն	0/0	0/0
Անգլիոյ կտորածն	0/0	0/0
10 լիպրանոց գլուխ	0/0	0/0
6 լիպրանոց	0/0	0/0
Հոնկոնցի 10—6 լիպր. գլուխ	0/0	0/0
Կոտորածն թիւ 1. կատր	33/0	33/6
Թիւ 2.	0/0	0/0
3.	0/0	0/0
ՍՈՒՐՃ (փաշկէ) Ան Գալիկի	65/0	68/0
Պարսի թիւ 1	72/0	80/0
Յալայի և Բաղդադի	77/0	80/0
Միլանի կամ Էմիլի	86/0	115/0

Լաւան	Վիւ. փնէ	Վիւ. փնէ
ԲԻՆԶ Բանկալայի	8/5	9/5
Մաղապի	10/9	11/0
Փառնայի	0/0	0/0
Առևտրային	8/9	10/3
ՅՈՐԵՆ Օղեսայի	40/0	43/0
Թիւրքի	0/0	0/0
ԳԱՐԻ	30/0	35/0
ՄԱՐԱՅՈՐԵՆ	29/0	30/0
ԿՏԱՎԱՏ Եղիւտտի	58/0	64/0
Ռուսաց	46/0	48/0
ԿՈՃ (զինէֆիլ) Զամպիլի Լաւան	55/0	130/0
Արիկի	35/	37/0
ՌՕՄ Յամպի	2/6	3/0
Եղիւտտի և Հնդկաստանի	0/0	0/0
ՊԱՊԵՂ (բիւթ) Մաղապի մեն լիպրին	4 1/2	4 1/2
Անգլիոյ մեն	4 1/2	4 1/2
Ճեղքման տեսակն	6	8/6 1/2
ԹԵՅ Կոնգու	1/8	2/8
Սուրճի	1/2	3/0
ՏԱՔԱՐ (բաշար)	2/0 1/2	2/3
ԱՅԻՐԵ Թուրքաստանի	19/6	20/0
ԽԵԾ (զամբ) Մաղապի և Թուրքի Լաւան	3 10/0	4 10/0
Արիկի	45/0	48/0
ԳԻՏՈՐ (մաղ) Կապրցի	200/0	0/0
Ճեղքման և այլ տեսակ	100/0	0/0
ՃԵՂԻ Գարսիաստանի	75/0	60/0
Իզմիրի	39/0	42/0
ԿԱՂԻՆ ՎԱՅՐԻ (ժաւառ) Թուրքի	14/0	17/0
ՏՈՐՈՆ (թուրքի) Իզմիրի Լաւան	48/0	57/0
Առաւիյի, Ասորիի և Կիւրդի	38/0	43/0
Բուրգի	26/0	33/0
ԿԱՆԵՓ Ռուսաց	38 0/0	39 0/0
Թիւրքի	0/0	0/0
Բուրգի	21 0/0	25 0/0
ՈՐԴԱՆ ԿԱՐՄԻՐ (թուրքի) Ճեղքման լիպրին	3/3	3/7
մեն	3/3	4/0
ԼԵՂԱԿ (լիպր) Բանկալայի լաւն	7/3	7/9
միջակ և ստորին	4/9	6/6
Ուրի	2/0	5/9
Մաղապի ամեն տեսակ	2/0	5/6
Փիւրքի	3/0	6/6
ՇԻԲ ԳԼՈՒՆ Լաւան	6/0	6/2 1/2
ՆՇԱՅԻՐ	6 0/0	6 1/2
ԳԼՈՐԹ ԹԱՐԹԱՐ Յալայի	117/0	118/0
ԳԼՈՐԹ	105/0	110/0
Թուրքի	90/0	102/6
ՄԱԳՆԵՋԻՍ	42/6	45/0
ՎԱՐԻԻԻԼ (գիւլ Կաղի)	1/0	24/0
ՄԵՂԱՄՈՒ Հնդկաստան. Թուրքի	8 0/0	9 0/0
Ամերիկայի	8 17/6	9 2/6
ՃԱՐՊ Պետերսբուրգի Ս. Շ Լաւան	43/0	00 0/0
Սեւ ծովի եկածն	43/0	00 0/0
Հաղապի Ամերիկայի	00 39/0	00 41/6
ԹՈՒՋ (ինճիւր)	35/0	00 50/0
ԶԱՄԻՋ Վալայի	00 28/0	00 33/0
Իզմիրի կարմիր	00 31/0	00 40/0
Սուրճի Ա.	00 40/0	00 44/0
ԶԵԹ Կէլիօլայի 252 դաւան (թուրքի)	61 0/0	61 10/0
Արիկի և Մաղապի	55 0/0	57/ 10/0
Թիւրքի	00 0/0	0/0 0/0
ՄԵՏԱՎԱՏ. պրիմ. ամեն տակ	100 5/0	0/0
Թիւրքի (լիպր)	103 0/0	105 0/0
ԶԻՆԳ	20 0/0	0/0 0/0
ԵՐԿԱԹ ճուղ	8 5/0	9 0/0
Գամպու	9 5/0	9 10/0
Թիւրքի	11 5/0	12 5/0
ԿԱՊԱՐ (թուրքի) Թիւրքի	21 17/0	22/0 0/0
ԱՆԱԳ (բալայ)	112/	114/
Գինն ամսուկի		
ԹԵՆԵՔԵ և ՇԱՆՆԱՅԱՐԵԱՆՅ	24 6/0	26/0